

DATA

LITERARĂ ȘI SOCIALĂ

ANUL II. No. 7 — 8.

BCU Cluj Central University Library Cluj

LA ȚARA

TURNU-SEVERIN.

Societatea Culturală „M. EMINESCU”

„DATINA”

DIRECTOR: M. GUȘIȚĂ

An. II. Nr. 7 — 8.

Sept. — Oct. 1924.

S U M A R U L :

Intru sărbătorirea lui Avram Iancu

Despre o nouă boală a veacului

Arături — versuri

Povestire de iarnă — nuvelă

Candela — versuri

Pasărea abastră

Pe'nserate — versuri

Ocnașul satului — nuvelă

Sfârșit de toamna — versuri

Insemnări: Mișcarea culturală :

Cărți, Reviste, Ziare

V. Pârvan: Memoriale; Rădulescu-Motru: Țărănismul —

Cugetul românesc; Grafica română —

Nouvelles littéraires; Deux mondes; Nuova Antologia —

Tribuna nouă; Dacoromania; A. Bolcu

Schițe — deseneuri

Cuvântul M. S. Regelui

Cezar Petrescu

I. Vania

Cezar Petrescu

T. Ulmu

Const. D. Ionescu

I. Vania

Iul. Predescu

I. Vania

Const. D. Ionescu

I. Cetină

M. Gușiță

A. Dima

G. Simionescu

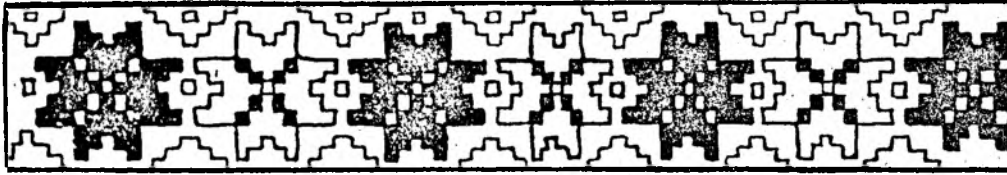
Clișeele proprietatea „DATINEI”

Reproducerea oprită.

Lei 15.

Abonamentul Lei 100 pe an.

Intru sărbătorirea lui Avram Iancu

— 100 de ani dela naștere —

In:cele dintâi zile ale lunii Septembrie, Regele tuturor Românilor, înconjurat de sfinicii Săi, prăznuesc lângă mormântul de la Țebea, umbrit de gorunul legendar, amintirea unuia din cei mai mari eroi ai României: Avram Iancu, craiul Moșilor și munților Zărandului.

Inchinarea flămurei „Datinei” întru sărbătorirea eroului, alături de steagurile plecate cucernic deasupra mormântului sfânt, n’o putem face mai nimerit decât prin cuvântul M. S. Regelui Ferdinand, cuvânt de evanghelie națională, care trebuie purtat în toate colțurile țării.

„Datina”

Cu înaltă însuflețire am venit împreună cu familia Mea spre a-mi închina împrejurul legendarului gorun al lui Horia, la mormântul lui Avram Iancu, marele luptător pentru drepturile naționale.

Mi-a fost dat mie, Intâiul Rege al României întregite, să viu aici să consfințesc încheierea unui lung și dureros proces istoric, în care era vorba de revendicarea celor mai elementare drepturi de viață națională și de unitatea sufletească a celui mai vechiu și mai numeros popor din țara aceasta, care, pe lângă o muncă cinstită, dăduse din sânul stăpânilor de pe vremuri atâția viteji, atâția generali vestiți și încă un mare rege.

Ai murit chinuit pe roată, tu, nefericitele Horia, cu ai tăi. Iar tu, viteazule între viteji, Avram Iancu, închis-a-i ochii rățăcitori pe drumuri, singur, numai cu fluierul tău, cu suflul întunecat și nemângâiat pentru că-ți vedeai zădărnicită ținta luptelor tale! Și totuși jertfa voastră era sfântă, căci dreptatea s’a făcut, îndeplinindu-se înțeleapta vorbă a poporului: „Apa trece, pietrele rămân”.

Credința în suflete, răbdarea în muncă și cinstea în viață, au adus această biruință a voastră, iubit popor al Munților Apuseni.

Păstrați cu sfințenie aceste frumoase virtuți.

Atâtea veacuri de împilare n'au putut șterge de pe fața voastră dărză, îndărătnicia mândriei uuui rod plin de putere, care își așteaptă acum o bună stare meritată.

Știu câte greutateți ați îndurat și de aceea dragostea și grija Mea părintească pentru îmbunătățirea vieții voastre materiale și culturale este pe deplin asigurată.

Precum și la Putna lui Ștefan cel Mare am făcut călduros apel către toți fiii țării ca mână în mână să desăvârșim organizarea și întărirea statului în România întregită, tot așa în fața umbrelor acestor eroi naționali ai Munților Apuseni și ai întregului românism, mă îndreptez cu dragoste și stăruitor către toți, îndemnându-i să se gândească mereu la greaua răspundere ce apasă asupra generației noastre și la datoria imperioasă ce avem de a fi cinstitori și credincioși marilor jertfe ce s'au făcut în luptele din trecut și zilele noastre pentru dobândirea drepturilor naționale.

În acest fel vom pași cu toții într'o sfântă unire la marea muncă pentru îndeplinirea destinelor țării după dorințele întregii suflări românești.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Despre o nouă boală a veacului.

În cele dintâi capitole din „Spovedania unui copil al veacului“ trecut, Alfred de Musset zugrăvea odinloară o stare de suflet care nu ne e streină.

După războaiele napoleoniene, în Franța cu sângele golit din vine pe toate câmpiile de bătălii ale Europei, se ridica o generație obosită de viață înainte de a o fi trăit. Nimic nu mai era nou, nici nu mai sgu-
dula nervii. Copiii născuți între două războaie, crescuți între două epi-
soade de epopee, își văzuseră părinții descălecând în uniforme lor
teatrale, ridicându-i în brațe să-i privească uimiți ca pe niște firave vi-
etăți, îi ascultaseră povestind o săptămână ori două întâmplări fără sea-
măn care aprindeau închipuirile fragede. Pe urmă oamenii cu obrazul
ars de fumul luptelor și cu vestmintele încărcate de fîreturi, încălecau
larăși și dispăreau undeva, spre deșerturile Egiptului, cetățile Germaniei
ori spre pustiurile înghețate ale Rusiei. De acolo puțini se întorceau.
Orfanii lor au crescut în amintirea unui trecut eroic pentru a trăi un
prezent lănced.

A fost generația romantică, plutind în reverii vane, desprinsă de
realitate, suspinând dureri închipuite, dörind lucruri nevăzute — gene-
rație bolnavă de viață, bolnavă de iubire, bolnavă de toate nostalgiile.

S'a umplut atunci Europa de tânguirile lor.

Iar dincolo de intelectualii cu nervii destrămați de această fume-
goasă desprindere de cele pământești, începură să se miște eroii viltoarei
comedii umane zăgrăvită de Balzac.

Oameni nelndurați și tari, lacomi de ajungere, insetați de glorie, lip-
siți de musturarea cugetului: Rastignac, Vautrin, Lucien de Rubempré.
O lume nouă de aventurieri ai banului și ai faimei, de proști ai
stărilor turburi — o clasă înlocuind altă clasă.

O asemănare între ce se petrecea în Franța de acum un veac, și ce
se desfășoară astăzi în toată Europa, nu e anevoie de făcut.

Ca și atunci, o generație se află la o răscruce a istoriei, neștiind
către ce zare să-și îndrepte ochii. Ca și atunci, epigonii victoriilor nu
mai îndrăznesc să voiască nimic, fiindcă totul a mai fost trăit și fiindcă
totul apare provizoriu.

Istoricul și filozoful italian Ferrero, definește cu drept cuvânt a-
ceastă epocă drept una care „dorește și vrea contrariile, binele și răul,
justiția și injustiția, pacea și războiul“.

O generație isplătită în acelaș timp și de utopia unui europeism de
înfrățire, stăpănită totodată și de cele mai dârze sentimente naționale.
O generație visând ridicarea maselor populare și cultivând totuși aris-
tocrăția intelectuală — fiindcă nici odată mai mult ca în această epocă
de exaltare democratică n'a înflorit literatura și arta esoterică, obscură
și adresată rafinaților.

Neașteptatele răsturnări politice din ultimii șase ani, neputința de a
da deslegare crizelor sociale, oscilarea popoarelor care-și caută izbândi-
rea astăzi într'o guvernare de extremă stângă și mâine într'o întoarcere
la vechile forme tradiționale — împinse uneori până la reacționism —
toate nu sînt de cât manifestările exterioare ale unei mari neliniștiți și
nemulțumiri interne, care bătue sufletul omenesc mai dureros de cât
s'a întâmplat vre'odată până acum. Un tânăr scriitor francez, Marcel
Arland, arăta mai deunăzi că pricina acestei neliniștiți, e că „*on n'a
pas encore remplacé Dieu*“.

Veacul trecut ne-a smuls pe încetul reazămul sufletesc. Omul or-
golos de cuceririle științifice, a crezut că se poate lipsi de echilibrul
etic pe care îl dă credința după cum s'a lipsit de diligență în momen-
tul în care s'a putut urca în vagonul confortabil și iute; — și când a
crezut că-și poate explica rațional și experimental ceia ce-i era înfățișat
până eri drept divină și nedeslegată taină. Indepărtarea de la credință,
e rodul unui veac întreg stăpănit de fetișismul științei, așa cum a fost
luat în derădere și crud analizat de Flaubert, în cei doi imbecili ai

veacului rămași de pomină: Bouvard și Pécuchet. Dar timpurile din urmă dovedesc că știința nu ne poate desvălui adevăruri totale, ci numai relațiuni, raporturi între lucruri. Henri Poincaré a arătat unde se limitează siguranța matematică. În mecanică, principiul inerției e admis ca principiu convențional.

Temele biologice nu sînt decît ficțiuni simbolice, adoptate pentru comoditatea unui sistem și aruncate îndată ce nu mai sînt utile și pot fi înlocuite cu alte teme mai comode. Fiecare cucerire a științei ne pune înainte alte mistere nebănuite, după cum urcându-te pe o culme care închidea orizontul, descoperi înalte altele, și altele, la nesfârșit. Enigmele sînt mai multe și mai fără deslegare, decum prinde omul a pătrunde în labirintul lor mai adânc. Conștiința acestui fapt nu e de natură a ne aduce un calm sufletesc și nici de „a ne consola de pierderea lui Dumnezeu“.

Războiul a verificat erorile civilizației care s'a îndepărtat treptat de vechea cultură europeană ridicată pe temelii creștine. Omul a născocit mașini ingenioase — oțelul mașinilor l-au ucis. A creiat doctrine mistice; naționalism, democratism, libertate, egalitate — în numele lor și pentru biruința lor, oamenii s'au omorît cu neîndurare în tranșeele fronturilor ori pe baricadele revoluțiilor.

Când luptele au fost încheiate, dogmele aproape de realizare s'au dovedit amăgiri, fiindcă întotdeauna idealurile sînt desfigurate de realitate. Victoriile n'au adus biruitorilor nici un trai material mai bun, nici odihna sufletească așteptată. Dimpotrivă, suferințele sînt mai mari și toate dogmele se cer revizuite.

Și pustiul din jurul nostru?....

Acum șapte și opt ani în urmă știam cu toții că viața are un sens, fiindcă vom plăti cu prețul ei o mare dreptate națională și alta socială, Erau deoparte hotarele geografice, de alta acele care despărțeau o minoritate privilegiate de marea masă a norodului. Războiul avea să ne aducă Ardealul, Banatul, Bucovina, Maramureșul, Basarabia — dar avea să aducă votul obștesc încă și pământul plugarilor. Ce-am fi putut dori mai mult, îndrăzni să dorim mai mult? Odată împlinite toate, ne-am pus înaintea multor tristeți. Înfrățirea țării de astăzi e cu totul departe de cum am visat-o acum opt ani. Pe puține chipuri stă scrisă luminos bucuria. Dar pe multe am văzut coborînd mahnire, și mai mult de cât desnădejde — o desăvârșită desprindere de toate, o oboseală de a mai dori și a mai crede în ceva.

Un rău ascuns ne roade sufletele. Ceva dintre noi lipsește. Nu e o

boală națională. E răul de care suferă toată Europa după războiul care ne-a dovedit că atâtea vieți au fost pierdute zadarnic — fiindcă jertfii lor nu ne-a răscumpărat un suflet nou și primenit de îndoelile trecute.

Răsunetul acestor stări îl găsim mai cu seamă în literatură și în artă, fiindcă literatura și arta înregistrează întotdeauna depresiunea sufletească a unei epoci.

E o literatură abruptă, de articulații, de disechilibru și de îndrăsneli exasperate. Literatura era înainte o podoabă — arta de a sugera cu mijloace puține și sobre, unde puterea emoției era pusă în valoare de discreție. Literatura de astăzi, autodidactă, naște din cultura exclusivă a ochiului și din renegarea culturii interioare, cea care presupune o îndelungă filiație de meditații și sensibilități alcătuind tradiția acestei culturi. Fără îndoială, nu gândesc aici la osândirea talentelor care primenesc de la o epocă la alta o literatură. E firesc și necesar ca fiecare epocă să-și aibă mijloacele sale de expresie. A fi clasic — înseamnă și a fi din timpul tău, a exprima sub forme eterne realități noi. Cea ce spunea Guyau, răspunzând faimoasei fraze a lui Hugo — „emoția este întotdeauna, nouă și *cuvântul* a servit întotdeauna, de aci imposibilitatea de a exprima emoția“ — este just pentru toate timpurile și toate literaturile. „Cea ce e desnădăjduit pentru poet e că emoția cea mai personală nu e chiar atât de nouă; are un fond veșnic; inima noastră a mai servit naturii, ca soarele său, ca arborii săi, ca apele și parfumurile sale: iubirile fecioarelor noastre au trei sute mil de ani...“ Dar viața nu poate fi văzută numai ca diletant, căutând impresii și pitoresc — ci e filtrată prin cugetarea ta individuală. Ideea e necesară emoției și numai ideea poate pune în valoare și da trăinicie unei evocări. Poezia modernistă clugulește impresii și le notează stenografic, fără a le sprijini pe vechiul fond omnesc, făcând punte între inconștient și conștient, între senzație și idee, între viziunea externă și emoția internă, artă pe care poezia populară, psalmii lui David și a lui Isaia, ne-au învățat-o fără tratate și teorii de estetică. Preocuparea literaturii noi e să uimească — „le beau, c'est l'étonnant“ spunea Baudelaire. Dar noutatea și uimirea au viață scurtă; nimic mai banal și mai comun ca o născocire mecanică, aeroplan și automobil care au minunat lumea acum douăzeci de ani și nimic mai vechi și uzat ca o poezie foarte modernă de acum un sfert de veac.

O literatură trebuie să fie expresia unei civilizații. Iar civilizație nu poate fi fără o cultură istorică, de la care să învățăm că tradiția clasică, dacă nu înseamnă a păstra cu naivitate toate formele vechi, cere în schimb să perpetuăm un principiu.

Și Eminescu a fost pentru vremea sa un revoluționar al formei și un poet abia înțeles de o elită intelectuală—totuși versul, gândul și sensibilitatea eminesciană aveau rădăcini în tradiție și în creația populară, poezia sa înfățișează un peisagiu și un climat, are o fizionomie națională, este expresia unei sensibilități definite în timp și în spațiu, e românească de aci și veșnică de pretutindeni, nu ecou de vagi curente internaționale cu aceeași valută la Amsterdam și la Montevideo pentru un moment, iar mâne demonetizată oriunde și definitiv. Poezia sa pornește dela particular la general, e românească și universală, a fost nouă și a rămas eternă. Fiindcă e străbătută și de omenescul permanent și de sensibilitatea noastră națională, de particularismul nostru etnic.

S'a spus și se stăruie în afirmarea că în literatura modernistă e e multă mistificare.

Poate.

Dar negația totală, acea tragică mărturisire de slăbiciune și de ignoranță care s'a botezat singură *dadaism*, e mai trist fenomen de cât o mistificare. Este proiectarea în afară a dezechilibrului individual în mijlocul unei epoci la care nu se poate adapta. Mistificarea n'ar da drept la nici o îngrijorare—farsori au existat în toate timpurile și în marginea tuturor literaturilor.

Când însă acest simptom e generalizat, nu ne mai aflăm înaintea unor glume trecătoare și fără urmare, ci în fața unei contagiuni estetice și sufletești, înaintea unui teren morbid pregătit să primească toate exasperările, în Bucureștii manifestelor dadaisto-cubiste, ca în Spania ultraistă, în Germania expresionistă, în Italia futuristă, în Parisul simultaneist, în Rusia dinamistă, ori în Zagrebul zenitist. Epitete deosebite pentru o singură boală a veacului.

Este literatura și arta unei epoci chaotice, în care individul nu-și poate găsi unitatea interioară, e sedus de toate contrastele și e obosit de tot ce a mai fost spus eri, și blazat dinainte, de tot ce se va mai spune mâine. E neputința de a grupa puterile în jurul unui principiu, fie el chiar himeric, dar care să sustragă individul de la egoismul și egotismul lipsit de generositate, antisocial și mărginit la autocontemplare și autoidolatrie.

Asta—o spune tot Guyau—este un fenomen de sociabilitate, se reazămă pe legile simpatiei și ale transmiterii de emoții, chiar opera cea mai desăvârșită lipsită de intenție, are o valoare socială fiindcă ne face să simpatizăm cu o societate mai bună ori mai rea, ideal reprezentată. Creațiile durabile supraviețuiesc timpului, nu prin senzațiile as-

cuțite și intense, pe cari ni le pot scormoni astăzi și care pot rămâne indiferente unei generații viitoare, ci prin sentimentele generale și sociale, ce înfățișează fondul permanent al omenescului.

Arta și literatura de astăzi e anarhică, fiindcă zugrăvește o stare de suflet anarhică.

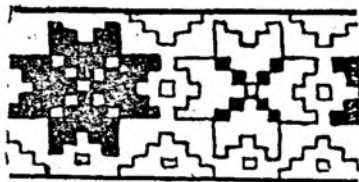
A o osândi nu înseamnă nimic. A căuta vindecarea răului e altceva.

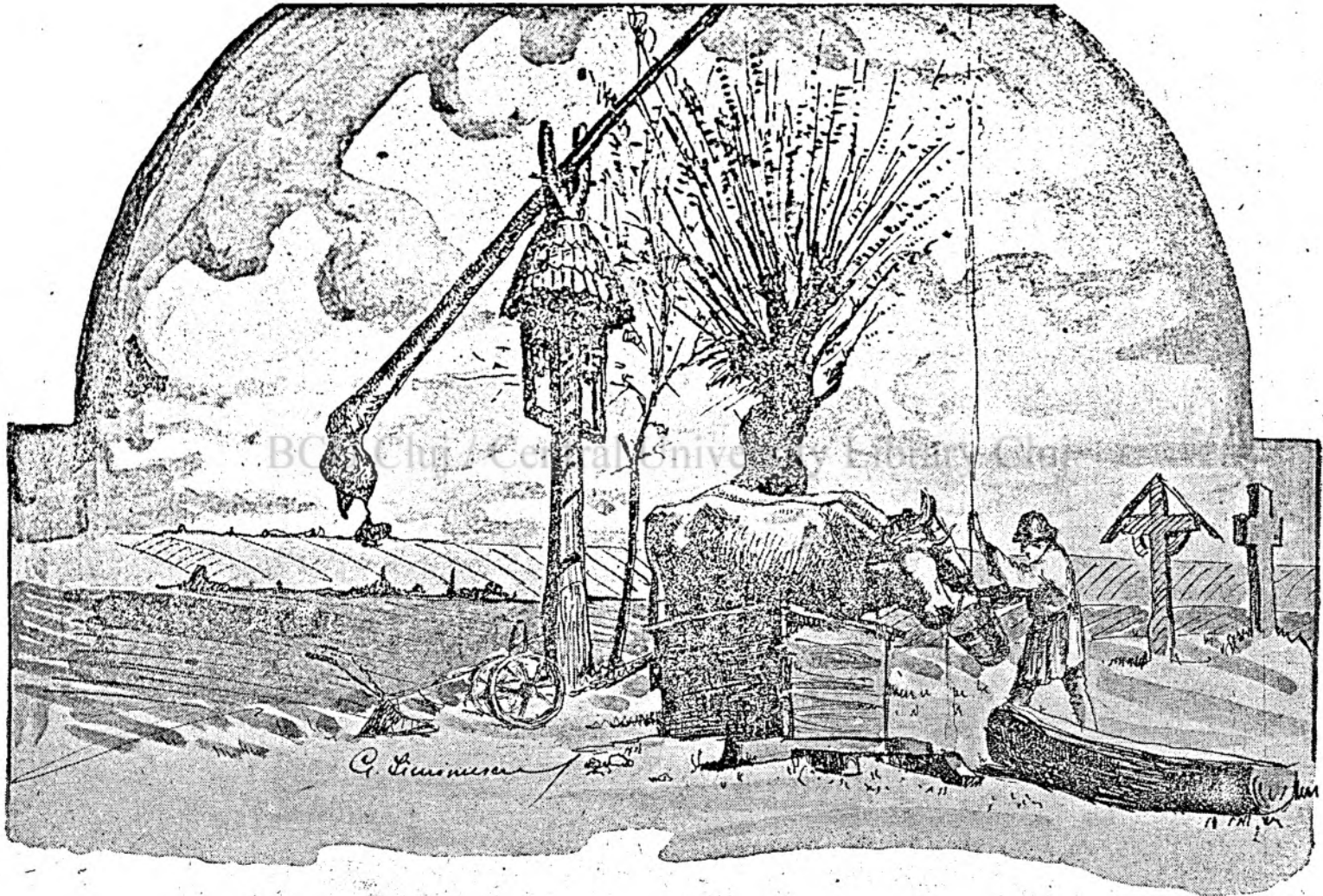
Când criza acestei generații de după războiu, care nu e numai o criză a literaturii și artei, ci una sufletească și de discontinuitate a tradițiilor culturale, va fi trecută, intrarea în vechiul făgaș se va face dela sine. Departe de a desnădăjdui, credem într'un apropiat clasicism. Căci clasicism nu înseamnă imitație servilă a unui trecut de terțit și statornic echilibru, care a reușit în marile epoci ale literaturii, să înfrângă romantismul desordonat și orgolios din fiecare individ. L'oeuvre classique ne sera forte et belle qu'en raison de son romantisme dompté — răspundea minunat André Gide unei anchete). Ci clasicism, înseamnă organizarea tuturor preocupărilor morale, sentimentale și intelectuale ale epocii, toate aflate până la un moment dat în liberă și anarhică expansiune. Clasicismul nostru nu e nici acel al lui Racine și La Fontaine, nici acel al lui Goethe, nici acel elin ori latin. Va fi al timpului nostru.

Dar va prinde viață, numai atunci când după această boală a veacului care ne-a tânjit sufletele, vom intra în convalescență. Convalescentului îi pare întotdeauna viața mai divină dar, cerul mai albastru și raza de soare mai blândă, decât aceluia care n'a fost niciodată amenințat să le piardă.

Și berzele pregătindu-se de drum în acest apropiat început de toamnă, ne vor găsi poate în primăvara cea mai apropiată, cu alt suflet decât ni-l lasă acum.

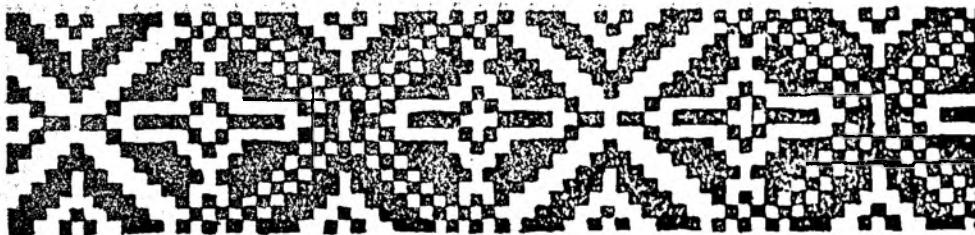
Cezar Petrescu.

„DATINA“ — T. SEVERIN.

DELA ARAT.

Arături

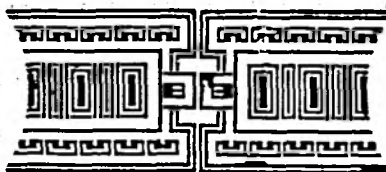
Se mișcă plugurile 'ncet greoi
 Și scormonesc pământu 'nțelenit,
 Aleargă ciori pe urmă 'n stol grăbit
 Și-un băețaș dă chiote la boi.

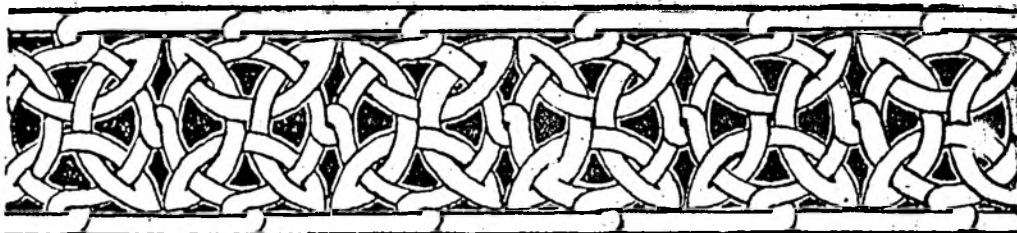
Copii cu vite trec în spre zăvoi,
 Mai sus pe deal i-un arbor ruginit;
 Ținând de coarne omu greu trudit
 Din când în când privește înapoi.

Și ca să fie rodul mai bogat
 Și cât mai rodnic petecul arat
 Infige plugu-adânc plecat pe coarne.

În mine scurme viața zi cu zi
 Durerile ce 'ncep a 'nțeleni
 Și 'n suflet anii brazde-adânci răstoarne!

I. Vania.

POVESTIRE DE IARNA.*

Spre seară viscolul se deslănțui cu indoită furie. Din depărtări nedeslușite vântul rostogoli trâmbe, uriașe de zăpadă; pulberă valuri călătoare de ninsoare, zidi deacurmezișul drumului troene cu crestele înghețate, unde caii abia pătrundeau înnotând până la piept.

În sârmele telegrafului arcușul crivățului gemea dureros, suspina potolit o clipă, chiuia despletit peste câmpuri. Iar cerul deasupra noastră cobora plumburiu, odată cu noaptea. Ziua sfârșea prea repede. Zările se îngustau dușmănos, într'o lumină lividă și turbure, ca un fund de apă.

Erau încă două ceasuri bune de drum, până la halta singuratecă de unde aveam să prind trenul.

Scuturat de un fior m'am ghemuit mai strâns în blană, cu răsuflarea încălzită aburit în părul de lup care prindea promoroacă sub nări, cu ochii închiși, cu pleoapele împunse de acele viscolului, gândindu-mă cu neliniște la călătoria ce avea să dureze toată noaptea, într'un vagon friguros, cu opaițul cu ulei de rapiță, în trenul pe care îl știam că abea se târaie dealungul șinelor, pe linia aceea neînsemnată și moartă. Cu încetul mă cuprindeau muștrări târzii. Mă grăbisem nesocotit. Nu dădusem ascultare îndemnurilor cumiși, să amân plecarea până se ogoește urgia. Acum ispășeam nerăbdarea pe drumuri închise de noapte și viscol.

Clînchetul zurgălăilor răsuna monoton, câteodată aproape de tot, apoi smuls de vânt și risipit pe întinderi, ca un ecou străin, dela altă sanie, pierdută pe alt drum, undeva departe, în începutul de întunecare. Și suspinul acesta metalic, singurul glas în afară de șuerul iernei și de respirația obosită a cailor, măsura fiorul pustului.

Într'o vreme viscolul clocoti deodată mai întăritat, jipă cu vaiet omenesc între crengi de pădure. Am deschis ochii cu spaimă, strângând fără voie în buzunar, cu degetele amorțite prin mânășă, mânerul revolverului.

În noapte, am ghicit mai mult decât am deslușit cu vederea, deoparte și de alta a șoselei, o perdea de plopi. Umbrele negre se svârcoleau încovoiate de vânt. Furtuna se sbătea, urla între ramurile uscate, chiuia în vârfuri, se smunca să răstoarne perdeaua înălțată în cale și slobodă, gonea șuerând peste șesuri.

*) Din volumul „Omul din vis” sub tipar în editura „Ramuri” Craiova.

Am sărit în picioare la spatele moșneagului.

Locurile îmi erau străine.

Omul opri.

Își șterse cu mâneca sumanului zăpada înghețată depe obraz și mormăi un lung pomelnic de sfinși. Rătăcisem. Eram cam vreo jumătate de poștă departe de drumul cel bun. Trebuia să căutăm undeva un adăpost pe noapte. Știa unul aproape; la capătul șoselei.

Nu m'am mai împotrivit.

Această întâmplare m'a dus iarna trecută pe o noapte cu viscol, la doctorul Negrea. Auzisem deseori, multe povești ciudate despre acest singuratic. Dorisem chiar într'o vreme să-l cunosc de aproape. De doi ani de când soarta mă mânase pe aceste tărâmurii, tovarășii de slujbă nu conteniseră să-mi îmbulbe capul cu un adevărat roman fantastic, despre cărturarul săhăstrit dela Chioata.

Că era la mijloc o taină, nu mai încăpea îndoială. Un om după o tinerețe, cutreerată de furtuni — la început plină de făgăduieli înalte, pe urmă sbuciumată de aventuri cu femei și jocuri de cărți — nu se hotărâște să se îngroape pentru totdeauna, într'o margine de ținut necălcată de picior omenesc, fără vreo pricină mai puțin ușurată decât acea bănuită iubire, romanșioasă și neîmpărțășită, despre care îmi povestiseră trecătorii mei prieteni. Bănuiam o întâmplare mai adâncă. Poate o durere dintre acelea care desguștă pentru totdeauna un om de vederea altor chipuri omenești. Poate altăceva.

Viscolul și rătăcirea ce mă purtau să-i iscodesc ascunzătoarea, îmi păreau acum binecuvântate. Eram gata să înfrunt cu neclintire toate asprimele de cuvânt ale pustnicului hotărât să-și apere singurătatea. Mă așteptam să dau ochii cu un om bărbos, răstît la cuvânt, fără cruțare cu lumea deșertăciunilor de unde veneam.

Nu s'a întâmplat să fie așa.

Doctorul pusnicit m'a găzduit cu o bunăvoie care nu arăta de fel mizantropul zugrăvit în atât de aspre culori. Mi-a deschis mai întâi larg ușile casei, mai pe urmă sufletul zăvorit.

Târziu, înaintea paharelor cu ceaiu, fu împins pe calea destăinuirilor, poate de nevoia aceea a singuraticilor de a-și răscoli câteodată cu unghiile, înaintea unui drumeț trecător, răni domolite, poate și de rezerva mea, neobicinuită pe aceste drumuri de țară.

Atunci, doctorul Negrea povesti:

Când mă gândesc la copilărie, se zugrăvește viu în amintire o singură întâmplare: Mama la cancelaria liceului, desculță, cu desaga în spate. Portarul îi vorbește ceva răstît, împingând-o de spate spre ușă. De pe scări, unde coboram în capătul culuoarului; o văd, mi-e milă, ași vrea să mă reped și rușinea mă oprește.

Un profesor dela altă clasă, întrebă despre ce e vorba, se întoarce și-mi strigă numele:

— Elevul Negrea Constantin dintr'a'ntâia, la Parloir! Il caută mă-sa.

Și strigătele copiilor din jocul recreației:

— Elevul Negrea Constantin!

— Elevul Negrea Constantin!.... Negrea dintr'a'ntâia! I-a adus mă-sa un tort de mămăligă!....

Cum am strâns pumnii, cu lacrimi în ochi! Și cum m'am apropiat ca un

vinovat, întinzând în silă fruntea la sărutul femeii de țară, umilit de privirea disprețuitoare a portarului care aștepta la ușă, cu mâinile la spate!... Pe urmă în clasă hârtiuțele trimise din băiat în băiat: „Rugăm a ne comunica de urgență rețeta mămăligei fără cocoloși“. „Anunțăm sosirea Contesei Marioara de Negrea, mama distinsului nostru coleg, dela domeniile sale din Suceava“. Și altele, de aceeași măsură.

Căci sînt fecior de plugar. Asta însemna pe atunci, ani grei de învățătură, copilărie și cea dintâi tinerețe, mistuite posomorît, în școli unde sărăcia e o cruntă suferință. Copiii nu iartă mizeria. Vestimentele căpătate în dar, cărțile împrumutate, stângăcia de „șoapă“, viața mea de jumătate slugă jumătate școlar, erau subiectul desenelor cu creta pe tabelă, glumelor dintre două ore, răssetelor înăbușite când eram chemat la lecție.

Imi căștigam singur viața. Dar cu ce preț! Dela ai mei nu ceream nimic, nici n'ar fi avut de unde-mi da. De satul caliciei părințești nu mă mai legară curând decât amintiri slabe.

Intr'o vacanță, mă dusesese acolo o dorință ivită neașteptat.

În închipuire, văzusem întreg satul acela, idilic, așezat pe o margine de pârâu cu sălcii brumate' cu o bisericuță de lemn căptușită de catifeaua umedă a mușchiului, cu bătrâni patriarhali, ca în gravurile Bibliiei,

Ajuns, n'am găsit decât bordee cu ferestrele lipite, cu duhoare amețitoare înlăuntru, cu oameni adunați lacomi în jurul unei străchini de unde apucă cu degetele și leorpăe din mâncare, cu linguroaie de lemn, murdare și sleite. Copii malarici, cu burțile umflate, cu picioare subțiri, tăvălindu-se în colbul drumului. Cei de vârsta mea, îndobilociți, cărând gunoaie, dormind în tindă la un loc cu vișeii, pe prispă, cu dulăii. Și seara, la o flacără fumegoasă de opaiț, un moșneag silabisind viețile sfinților dintr'o carte soioasă, întâmplări din țara Capadochiei sub domnia lui Leon, împăratul Bizanțului, minuni din Etiopia în vremea Patriarhului Ioachim din Alexandria, suferințele lui Simion Stilitul care au putrezit viu pe vârful unui stâlp de piatră. A doua zi, s'a încins o bătae crâncenă la cârciumă: am văzut în ochii sângeroși, luciri de fiară. Și glumele lor aceleași. Și murdăria. Și cuvintele schimonosite. Și insectele. Și procesele pentru o palmă de loc; dușmăniile de moarte între frați... Am fugit peste câteva zile.

Abia anii de facultate mi-au îngăduit să respir. Feciorul vădanei desculțe din culoarul liceului își făcuse loc larg, cu coatele. Examenele, însemnau tot alătea prilejuri de biruință. Dar asta nu mă încânta. Indrăgisem știința, pentru ea nu-mi dădea răgaz să trăiesc viața dincolo de dânsa. Munca până la istoveală mă ferise de obicinuite crize, de întrebările și nemușumirile care turbură sufletele de douăzeci de ani, când ai nevoie de un principiu al vieții ca de-o iubită. Ceasurile de spital mă îndepărtau de toate îndoielile vârstei. Trupurile roase de boli, mă învățau că împotriva suferinței revoltă nu poate fi. Scalpele care tăiau în răni ulcerate, rădeau carnea putredă până în țesuturile sănătoase, unde tremurau mușchii și sângele năvălea ferbinte și sănătos; toate armele acestea de oșel, știam să le mănuesc cu o îndemănare care făcu în scurt timp bucuria mai marilor.

Imi era aproape indiferentă durerea. Mă interesa numai cazul în speță; bolnavul nu avea însemnătate decât în măsura în care era purtătorul unui cancer tip, al unei curiozități clinice, al unei faze rare de studiu. Cu nerăbdare așteptam ceasul când puteam lua parte la o operație îndrăznească spre a tăia o incizie

largă în abdomen, vârând degetele în cavitatea de unde scoTEAM măruntaele calde și palpiând de viață, pentru a cerceta o ulceracție verzuie. Aveam sângele rece, crud, al novicelui abia inițiat în tainele unei religii; îmi găseam mulțumire în mijlocul acestor spectacole de durere pe care nu le vedeam, nu le auzeam. Făgăduiam să fiu un minunat specialist, poate un savant autentic,—nu desmințeam proorocirile dascălului bătrân, care mă apropiase de sufletul lui și mă cărmuise în această strălucă carieră.

Câteodată primeam o scrisoare dela un frate abia știutor de carte, care-mi destăinuia cu slova nesigură, știri copilărești și indiferente. Citeam hârtia distral. O rupeam mărunț, să nu ajungă iarăși cumva, printre camarazi, mărturie ridicolă a obârșiei mele simple, de care eram firește acum mândru, dar o preferam abstractă și vagă. Răspundeam uneori câteva rânduri reci, scrise anume mare și cifeț, să le priceapă în sălbăticia lor. Erau de bună seamă pentru dâșșii, epistolele acelea, adevărată sărbătoare: cuvinte dela copilul care a ajuns domn între domni.

Pentru aceste gânduri însă, nu aveam răgaz. În nopți când vegheam singur în cercul luminat al lămpii, plecat pe foile unui tratat, simțeam uneori oboseala învingându-mă. Impingeam volumul departe, în celălalt cap al mesei, îmi destindeam capul pe spătarul tare al scaunului și cu ochii închiși, visam. Urzeam planuri nehotărâte, ambițioase, proiecte vagi, care așa deslușite cum erau, îmi dădeau noi puteri îndărjite. Mă plecam iarăși pe foile cărții. Viața se trezea în jurul meu. În întuneric treceau cară, murmurau glasuri. Nu le auzeam. Mă ridicam amorțit, când flacăra din capsula lămpii pălea în albastrul zorilor.

După ce-am sfârșit, am rămas acolo, după îndemnul dascăllor, să-mi fac ceea ce așteptau toți: „o carieră distinsă“. Acum aveam prilej să străbat în lumea de care fusesem îndepărtat de nașterea mea umilă. Lume—socoleam—zămislită din alt aluat. Făceam „clientelă“. Eram încântat de surâsul alintat al unei doamne care mă primea în haină subțire, în dormitor, să-i prescriu leacul unei neuras-tenii. Eram mândru de palma protectoare pe umeri, aplicată prietenos de un stăpân al orașului. În câțiva ani, am trăit viața răscunoscută a celor sortiți izbân-zilor ieftine, și prin aceasta pierduți. Eram voinic, cu mintea neobosită, cu oare-care ascuțime ageră de spirit. Am pătruns în cel mai ales club. Svonul câtorva întâmplări de dragoste, m'au făcut simpatic într'o anumită lume. În curând am fost una cu ceilalți, cari nu porniseră dintr'un cătun să cucerească lumea.

Acum abia, mă încercam și ceasurile de criză. Mă mințeam singur. Zilele treceau uneori nesfârșite. Se răsvrăteau din adâncuri înăbușite, toate îndărjirile înșiruirilor de plugari, care truseră din greu toată viața, și de dincolo de moarte, îmi trimeteau mustărări pentru lenevirea asta, lor necunoscută.

Într'un astfel de ceas, la un sfârșit de August, după o noapte pierdută, mă trântisem pe divan, cu mâinile sub cap, dormitând. Inchisesem ochii și ascultam viața străzii. Roșile birjelor vuind departe, gemătul sirenelor de automobil, frân-turi de conversație petrecute pe sub fereastră. În jurul meu, mulțimea curgea, a-lerga, târâă de pasiuni și dureri, dela care eram absent. În mijlocul lor mă aflam singur, spăimântător de singur—iar singuratea mă duru. Pe urmă vag se furișă vedenia unei femei de care fusesem apropiat—și se stinse.

Desprins de viață și încă neașpitit, pluteam așa de un ceas, de mai mult poate,

Atunci, am auzit dincolo, afară, în întuneric, o mână băjbăind pe perete, căutând mânerul uşii. Eram așa de departe de lumea din afară, că am tresărit aproape de spaimă. Un băetan își făcu loc. După el o bătrână. Mama.

Stăteau lângă uşă, amândoi înfricoşaşi deodată de îndrăsneala lor, orbiţi de lumină, de reflexul instrumentelor nichelate. Le-am întins brațele. Li aşezai ca pe doi copii înțimidaşi, pe scaune. Stăteau numai pe margine, ca și cum aveau să le sfarme, ca și cum ar fi fost de sticlă.

Am bănuît că numai un necaz neobişnuit i-a scos din cătunul lor; — i-am întreat cu privirea.

Se uitară o clipă unul la altul, şovăind. Pregătiseră de mult ce aveau de spus și acum erau înfricoşaşi. Apoi bătrâna își luă curaj, și cu mâinile încrucişate în poale, privirea înșiptă în jos, îmi vorbi repede, ca o lecție învățată. Mă muștră că nu i-am scris de mult. Că am uitat de necazurile lor. Imi vorbi despre o vișea moartă, despre preotul cel nou care are un glas fără seamăn, despre înșurătoarea lui Petrache, frate-meu. Imi spuse că e beteagă de un picior și-mi ceru o doctorie. Apoi multe alte întâmplări de acolo despre care gândise încă depe drum să-mi vorbească, de acasă, socolindu-le evenimente prea însemnate, pentru a nu-mi fi împărtășite de-a fira 'n păr. Incercam s'o ascult cu toată atenția, privind încordat figura slabă, striată de crețuri, ochii stinși, cufundași în orbite. Căutam să găsesc în țărâna aceea bătrână, ceva care să mă înduioșeze și nu descopeream nimic. Firul era rupt pentru totdeauna. În fața mea nu aveam decât o bătrână care mă lăsa nepăsător, ca alătea altele, sute, care-mi trecuseră prin mâni, la spital. Viața și necazurile lor mă mișcau tot atât cât cele ce se petreceau într'un sat african.

Alături, frate-meu se răsuca stângaciu, pe scaun, rotea ochi uimiți la pereții camerei, la dulapul de cărți, la scânteerile scalpelilor. Când întrerupeam întrebând ceva, increșea fruntea silindu-se să înțeleagă. Pe tâmpile i se rostogoleau boabe de sudoare. Și le ștergea cu palma pe care o usca apoi, frecând-o de țări, pe genunchi. Și în fața vlăjganului acestuia înalt, cu mâinile groase și tari să răpună un taur, zădarnic căutam o pornire frățească, o urmă de emoție, un cuvânt potrivit, bun, omenesc, pornit din inimă, frățesc, nu rostii în silnicie.

M'au obosit curând.

M'am gândit că toate vor sfârși în definitiv, dându-le câteva sute de lei. Am scos din sertarul biuroului hârtiile albastre. Bătrâna tăcu deodată. Le împăturii lacomă într'o batistă cu mărgelile și vâri legătura în sân. Apoi se repezi să-mi sărute mâna.

Înțelegi: Mama se repezi să-mi sărute mâna.

M'am smuls rușinat pentru ei. Acum tăceau. Nu mai aveam ce spune. Odată în slăpânirea banilor, se grăbiră să plece. Găzduiau la un han dela mahală. Trebuiau să pornească de cu noapte.

Nu i-am oprit.

Toate acestea mă întristară. Eram și mai singur ca înainte. Imprejur și mai deșert. După ei am ieșit la aer. Am rătăcit pe străzi mărginașe să-mi alung durerea înțeleștă în tâmpile. Mă muștram pentru nepăsarea cu care-mi întâmpinasem mama. Mă întream ce infirmitate a conștiinții, mi-a lăsat sufletul uscat și căinos. Apoi, pașii m'au dus pe negândite la club. Aveam de primit o datorie dela un arendaș. Banii erau bineveniți. Peste câteva zile trebuia să plec la băi,

la Mare. La Club, mi-a ieșit arendașul înainte, într'un ceas am ridicat încă, din picioare, la baccara, alte câteva mii.

Am plecat îndesându-mi în buzunar portmoneul ticsit. Imi dădea neastâmpăr mulțumirea aceea bolnavă, a jucătorului de cărți. Noaptea am sfârșit-o la varieteu, în tovărășia unui căpitan, chefliu vestit, și a unei dansatoare excentrice. Doi lăutari ne cântară până târziu cele mai noi cântece desmăjate. Femeia cu fardul șters de sudoare, cu părul sbârlit și ud, sorbea paharele cu sete nestinsă, vorbea tare, tutuindu-ne și trecând de pe genunchii unuia pe ai celuilalt, cu sentimentul celui mai desăvârșit altruism. Înaintea zorilor, am ieșit împleticindu-ne, la braț.

Ne-am încărcat ameliși într'o trăsură, pornind afară din oraș, la șosea, la aer. Noaptea era pe sfârșite. Roțile sfârâiau pe drumul umed. În întuneric, plopii ridicau fantome înalte, cu picioarele luminate pe rând, în goană, de flacăra felinarelor. Vântul răcoros desmeticea gândurile. Din câmp, străbătea proaspăt mirosul fânului copt și ud de rouă.

Englezoaica se urcase lângă birjar și mână, îndemnând caii cu strigăte guturale și într'adevăr excentrice. Căpitanul cu ochii închiși, cu chipiul pe ceafă, mormăia pentru el singur un cântec, care sfârșea cu: „măi, ș'apoi măi!”

Cu capul răslignit pe speleaza trăsorii, priveam în sus noaptea de August, numindu-mi în minte, constelațiile diamantine, pe cerul mățos, decolorat abia simțit, către răsărit.

Trăsura fugea, englezoaica striga din ce în ce mai răslit, căpitanul din ce în ce mai nedeslușit îngâna cântecul.

La o colitură, două mutre șovăiră în cale. Incercară să se ferească, oiștea izbi ceva, o roată se ridică trecând peste un trup, două glasuri șipară în întuneric. Englezoaica răspunde cu un *goddam!* răgușit și dădu mai furios bici cailor. În urma noastră am mai auzit încă strigăte, cineva încerca să fugă după trăsură, șipă ceva; se întoarse apoi. Se făcu liniște.

Veselia se stinse deodată. Dansatoarea trecu hăjurile birjarului. Ne așezară toți în trăsură. Femeia pe genunchii noștri, tăcută, cu pălăria în mână, căpitanul adormit, cu țigara stinsă în colțul gurii, suspinând stins prin somn, abia auzit: „măi, ș'apoi măi!”

Ne-am întors pe alt drum.

A două zi m'am trezit târziu, cu oasele oboșite, cu gura amară. Imi pregătii bagajele de drum.

După amiazi, am trecut la spital, să-mi iau ziua bună dela fostul profesor. Am intrat în sala de autopsie. Bătrânul era din școala veche, fără prea multă clientelă, ursuz; dar făcea lecții minunate. Printre umerii aplecași ai pușinilor studenți, adunați câșiva, ca la sfârșitul verii, se zărea cadavrul unei femei bătrâne, cu figura acoperită de o cârpă murdară, udă de sânge. Membrele slabe și subțiri, se întindeau hidos pe marmora albă. Priveliștea lor, după o noapte cu sângele otrăvit de alcool, îmi făcu o clipă amețală. Dar deprins cu desgusturile meseriei, m'am încăpăținat să privesc mai departe.

În carnea moartă, profesorul spinteca tăieturi largi, scotea câte un organ vânăt și vâcos, îl ridica în vederea tuturor, cu mâna îmbrăcată în mânușa de cauciuc, explicând:

„...ficatul atrofiat, rinichii sclerozați. Cum vedeți, toate organele distruse de mizerie fiziologică, foame, pelagră. Nutriția insuficientă și excesul de muncă,

la vârstă înaintată, au alterat complet funcțiile, distrugând organele însăși. Chiar fără accident, femeia trebuia să moară, peste o lună ori două. Astfel, pelagra domnilor, acest...."

Am aprins o țigară și mă hotărîi să aștept afară. Vorbea frumos șeful meu; prea frumos și naiv revoltat pentru un savant. Noi, cei din școala nouă, ne desbrăcasem de umanitarism și retorică. Știința e știință, obiectivă, nu lirism. Înainte de a ieși, am aruncat încă o privire. Cineva smulsese pânza depe figura cadavrului. Și am rămas înțepenit, cu șipătul înecat în gâtlee....

Doctorul Negrea tăcu. Nu sfârși. Nici n'avea ce să sfârșească.

Focul murise în sobă. O clipă și viscolul conțeni afară. În tăcere, în noaptea, de dincolo, ceva, cineva, sgârîa în geam cu un deget înghețat. Amândoi am întors ochii. Apoi urgla se deslănțui iarăși, sgâlțîind obloanele, clătîinând acoperișul, chluind în besnă, plângînd despletită în crestele ploilor..

Cezar Petrescu.

Candela

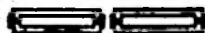
In colțul ei de umbră sub icoană
De când o știi în tot acelaș loc
Imbujorînd uscatul busuioc
E tot ce-a mai rămas fără prihană.

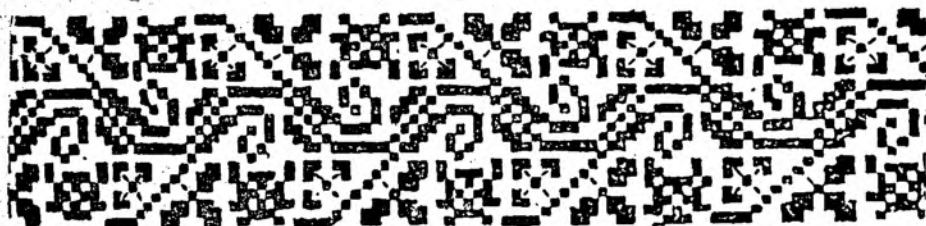
Privind cum joacă punctul ei de foc
Pe sticla cu aghiasmă—ca o geană—
Încep—o, biată inimă umană
Să-ți tâlcui îndoelnicul noroc.

Noi te-am uitat cu toți, străvechi simbol!
Și 'n negurile ce ne cotropesc
Lipsiți de far ne prăbușim în gol.

Și dac' umili nu te-am aprins în viață
La căpătăiu-ne, ca un sol ceresc,
Vei arde pe morminte 'ntăia dimineată.

T. Ulmu.

Pasărea albastră.

Jnflorați de dorul altor ceruri noi și adânci, retrăim veșnic basmul simbolic al lui Tillil și Mitil. Cu entuziasmul candid înțergesc al celui dintâi și cu teama reținută a Millil-ei văslim adesea către împărăția visurilor spre a găsi fărâma de ideal a vremii noastre. Dar, vieaja ca și marea își schimbă din clipă în clipă reflexele de lumină și, în zăriștea curbată a nolanului de apă, e greu să deosibești corăbiile plutitoare de imensitatea acvatică.

Paradoxal: oglinda vieții e arta. De sbuciumul respirației se va aburi oglinda; iar, la un moment dat din zodia evoluției, se pare, că steaua cărnuitoare dispăre printre celelalte constelații. Astfel s'a întâmplat în drumul omenerii cu tot ce ține de sufletul lumii. La câte răspântii deconcertante nu s'a arătat întrebarea: „în cotro?”. Sigur că îndrumările n'au venit dela un supra om; nu din tridentul lui Poseidon s'au stăvilil unele coame de valuri și s'au ridicat altele. Curenții s'au stabilit printr'o autodeterminare, învingând totdeauna norma de vieajă profundă, nu capriciul spumei suprafețelor.

În fragedele noastre începuturi chiar, de alâtea ori — când apele s'au tulburat — s'au ridicat nedumeririle și s'a căutat lumina idealului nou. Și astăzi, când ariile sufletului poate sunt întunecate și ne găsim iarăși la răscruci, din nou ne sbatem să ne aflăm părțile, cari să ne poarte către pasărea albastră.

Și au purces trubadurii însetați de alt ideal să-l descopere în arta nouă a celor mai de pe urmă preoți cari slujesc la străvechi altare. N'au vrut să știe de rănille proaspete ale vieții din jur, de marile probleme și necunoscutele-i frumuseși. Pentru unii acestea sunt lucruri comune, teme banalizate, și, atunci cândă ceeace nu s'a cântat. Ca și când am fi ajuns într'o perioadă decadentă — când n'am avut nici o înflorire — poeții noștri tineri, întocmai ca și Catullus care dedică ode Lesbiei și produce o literatură alexandrină subtilă, fină, creată pentru un public erudit, galant și aristocrat —, ei cizelează, numai pentru cultul formeii, un medalion, osanalizează un giuvaer, ridicat la însemnătate cosmică. În poze de rafinați miniatuși caută armonii nebănuite de vers savant, și disprețuind compoziția ordonată, miezoasă, debitează noldări de șaradă, impresiuni diluate. Ucenici declarați ai marilor apuseni, profesează cu emfază arta lui Mallarmé sau Verhaeren, socotind-o drept steaua polară a poeziei noastre.

În țara plugului și turmelor n'are ce căuta bucolica, obiectul artei lor e uzina și motorul. În patria celui mai teribil analfabetism, cu corolarul său de drame pătornice, primitive, idealul către care tind este cântecul frivol de mandolină suspinat în vers prețios și calculat de madrigal modern. Trubaduri exotici, rălăciși și orbi trec prin mulțimea „amorfă”, streini de patimile ei. Dacă totuși vehiculul de care se slujesc e graiul românesc, arta lor nu e a acestui popor ce-i adăpostește.

Unamuno spunea, acum de curând, că se simte un medieval, fiindcă sufletul patriei-lui e medieval, căci, deși peste dânsii a trecut Renașterea, Reforma și Revoluția, care i-a deprins cu ceva din ele, totuși sufletul spaniol a conservat moștenirea spirituală a acelor timpuri. E o datorie poruncitoare să recunoaștem la rândul-ne, „că de când ne-a lăsat Roma și până în ziua de astăzi, ca Daci, în sate, iar nu ca Romani, în orașe” am trăit. De abia din veacul din urmă aspirăm la o viață orășenească. Atunci cum poți să ridici la rangul de înaltă dogmă ceea ce este mai puțin ținut în ființa noastră ?

Alții, orientați de sistemul unei busole străine, se îndreaptă către limanul inspirațiilor șgomotoase și sperietoare. Simbolul de proporții apocaliptice, purtător de înfinitul neînțelesului absurd, constituie țelul menit să fie atins. Concepția cât mai eclatantă, imaginea cât mai surprinzătoare prin grotesc și baroc e socotită inovație. Departate, cât mai departe de liniștea patriarhală a dumbrăvilor, de seninul de cleștar al cerurilor, de pacea idilică a ogoarelor locuite de țărani, pe cari nici nu-i cunosc. Nu vor atmosferă agresivă și nu recunosc că au de împărțit și împărtășit nimic cu milioanele de inși, iobagi până mai ieri. Croesc literatură sumbră, saturată de tragic fictiv sau subtilități ridicole pentru gustul vulgar rafinat al celor ce nu se mai pot lăsa mișcați decât de excentric. Pelerinii eretici la capătul trudei voastre nu veți afla mântuirea. În templele acestea enigmatice nu poate trăi pasărea albastră a cântecilor noastre. Pe acolo e hău înghețat de fiord sau vegetație înspăimântătoare de tropice. Zadarnic cad zăvoarele cu huruit strident, Tiltul și Mitil nu vor putea să ne aducă minunea rară din astfel de tainițe. Incordări titanice, ca de cele mai multe ori..... nascitur ridiculus mus.

Al nostru e idealul lui Apostol Bologa, care renaște din durerile sacrificiului și merge să se primenească cu prețul gâtului sugrumat de ștreang.

În țara de țărani care-și îndreaptă rândurile exodiului lor către orașe, problemele literaturii sunt ale omului desrădăcinat de brazdă și apucat de grozăvia talazurilor furtunoase ale celășilor cu aer sufocant de fum și cu atmosferă morală pestilențiată. Numai acei nuveliști și romancieri nu se înstreinează de idealul societății actuale cari vor trata problema intelectualului de recentă origine, cu sufletul torturat de respectiva, obligatoria adaptare.

Epopeia nepovestită încă, cu Cristoșii războiului pentru întregirea patrioniului dacoromanic, n'a fost turnată în armonia metrului epic românesc. Din trompete tirteice încă n'a răsunat oda jertfei sublime și sufletul nostru ar vrea să vibreze, să se înnalțe din pulberea pigmeică a zilelor de azi.

Problema agrară va rămâne veșnic deschisă și trupul lumii noastre va sângera mereu. Cine va aduna stropii de sânge în urna artei nemuritoare, acela se apropie de ținutul idealului nostru. Cine va căuta să înțeleagă să rezume în forme artistice ortodoxismul nostru slavo-bizantin din pisanile ciltortcești sau de pe crucile friabile martelate de timp, ori din credințele naive împletite cu mituri traco-ilirice, e în preajmă codrilor cari adăpostesc pasărea albastră.

Toate celelalte sunt numai prezumțios pasări albastre, iluzii cari nu rezistă luminii vremurilor și își schimbă culoarea mătaștră la raza de aur a soarelui alungător de fantasmе și ireal.

Aproape, foarte aproape de noi, în mijlocul nostru chiar; în crângurile dela margine de sat, își are cuibul feerica sburătoare. Se împreună cu lăstunii în stoluri și săgetează pe deasupra satelor și străzilor ciădine, se avântă cu ciocârlile din lanurile verzi în spre Soarele cald al dimineții și a început să trăiască, dela o vreme, în mijlocul orașelor, în colivii ucigătoare de fer și zid, de când a alungat-o civilizația de sub acoperișurile de dranișă, din holde, din umbraulmilor virili.

Const. D. Ionescu.

Pe 'nserate

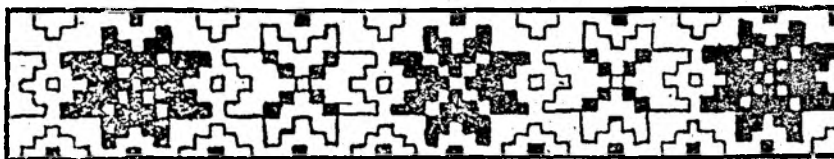
*Dela stână 'ncet și rar
Tânguios talanga sună,
Peste codri 'n joc tresar
Blânde razele de lună.*

*Șopotesc fântâni în vale,
Dulce, lin, tremurător;
Se frământă dor și jale
Intr'un fluer de păstor.*

*Unda nopții 'n sbor sărută
Geana ta înrourată,
Supărarea ți-i trecută,
Mă cuprinzi întiorată.*

*Neguri saltă călătoare
Prin pădurile sihastre,
Luna țese iubitoare
Leagăn visurilor noastre.*

I. Vania.

Ocnașul Satului

În seara aceea de toamnă timpurie, mă găseam în grădinița cu flori din fața casei părintelui Safirim, când iată răsări în colțul porții Avădanii Ion, cu capul gol, frământând în mâni căciula-i moțată, cu ochii pironiți în ai părintelui, rostind cu glas sfios :

— Păi, mâne mă duc la procesul ăla.... știi sfinția ta, cu Lisandru Airinii, și venii după vorba noastră.... scrisoarea către avucatul.

Părintele dădu din cap în semn că știe de ce e vorba, se ridică de pe scaun, îmi repetă apăsător ca o închiere a discuției dintre noi — întreruptă de ivirea lui Ion: Da, da, azi ne lipsește mai mult ca ori când cinstea... da, cinstea; și depărtându-se sui cele patru trepte de piatră dela intrarea casei.

Până să sfârșească părintele de scris, luai de pe masa la care stăteam un ziar și începui să-l răsfoiesc, când Ion Avădanii se apropie sfios și mă întrebă :

— Nu te superi domnule, văd eu că d-ta ești dela oraș, trebuie să știi multe și mai ales multă carte, că-văd că întorci așa repede foile la gazetă; nu cum va mă poți dumeri și pe mine în procesul meu.

Și începu să-mi vorbească încet de tot, pe șoptite, și cu ochii mereu la ușa pe care intrase părintele, temându-se parcă să nu-l surprindă destăinuind.

— Numai atâta să-mi spui d-ta: Un om, adicătelea eu, Avădanii Ion din Pleșești, care am zăpis de cumpărătură, rămas dela bietu tata — Avădanii Trifu. Zăpis cu slovă veche, pe un pământ cu pădure, și ce pădure!..... Și cu poieni de fâneață, și eu care am zăpis cum zisei, și-l stăpânesc dela taica, care și el s'a pomenit stăpânindu-l dela taică-su; mai pot eu fi scos din stăpânirea pământului de un altul, de un ăla, un Doamne-apără, de Lisandru Airinii? Zice că are și el zăpis.... Unii avucași mi-au spus că se poate, alții că nu. Eu nu știu ce să mai cred!....

— Dacă ai cum zici acte doveditoare nu se poate ca judecata să nu-ți dea dreptate.

Și părintele Safirim sfârșind de scris câteva rânduri către avocatul Pietreanu dela oraș — cunoscut în de aproape al Sf. Sale — veni și încredință scrisoarea omului, având grija a i-o cili mai întâi cu glas tare ca să audă recomandarea călduroasă ce o făcea lui Avădanii Ion:.... „e cel mai devotat din câți avem în regiunea aceasta și nu-i puțin prețios a-ți mărturisi că în trecutele alegeri a stat închis trei zile pentru propaganda politică ce ți-am făcut în susținerea candidaturii. Cere cât poți să se facă dreptate“.... Și cilind, arunca din când în când ochii spre mine ca să vadă dacă ascult și eu, apoi cu un aer mândru și satis-

făcut îmi șopti: Ei, ce zici, așa că-i minunat ticluită? E mare lucru Domnule să știi azi cum să iei pe om, ca să-ți joace după cum cârți.

Țăranul vârt scrisoarea în chimirul lat de piele neagră ce-i încingea mijlocu, bucuros ca și când în ea ar fi șezut chiar hotărîrea judecării, sărută cuviincios mâna părintelui, îmi dădu bună seara voios și ieși pe poarta din grădinișă, care scârțâi din încheeturile-l ruginite.

— Da, Domnule, cum îți spuneam mai adineauri, nu vom putea da înainte decât prin cinste....

N'apucă să sfârșească și porțița scârțâi din nou și un om cu fața-i necăjită și plină de îngrijorare s'apropie de părintele Safirim, îi sărută mâna și oare cum sfingherit de prezența mea îi spune cam sfios:

— Păi, mâne, știi sfinția ta, procesul cu Avădanii Ion, veni după vorbă.... epistolia cătră avocat....

Preotul nu păru de loc surprins, mă lăsă iarăși singur și fiind mai scurt cu scrisul veni repede și iarăși citi tare scrisoarea către un alt avocat, Grozeanu, — adversar politic al lui Petreanu — pe care-l cunoștea bine fiindcă-i susținuse mai multe procese personale:..... Lisandru Airinii, e cel mai devolat din câți avem în partea locului și nu-i puțin preșios a-ți mărturisi că la trecutele alegeri a stat închis mai multe zile pentru propaganda politică ce și-am făcut în susținerea candidaturii. Frate Grozene să se facă dreptate....

În ochii țăranului incolțiră licăriri de bucurie și nădejde; iar în inima mea se adunase atâta revoltă și îmi năvălise atâta sânge în față, că-mi venea să-l apuc de piept, să-l sgudui, să-i smulg scrisoarea și să-i cer socoteală de ce tocmai el, un preot, minte așa și înșală credința oamenilor obișnuiți de soartă, hărțuiți de nevoi și întăritați de ură.

Omul acesta îmbrăcat în haina neagră a preoției, cu barba mare, cu un lanț de aur care-i cădea în inele pe pieptu-i larg; el, purtătorul cuvântului lui Christos pe pământ, căpăta pentru mine înfățișarea cea mai hidoasă. După ce țăranul se depărtă părintele îmi zise: Așa trebuie să lupți azi ca să poți birui — să nu te miri de loc — s'ajuzi cât poți și cum poți, să nu știe stânga ce face dreapta scrie la sf. evanghelie.

Mă ridicai în sus ca ars, îmi smulsei pălăria depe creaca unui măr deasupra capului și fără să-i mai întind mâna, mă îndreptai grăbit către hanul satului unde eram tras. Îmi sunau mereu în urechi ca niște ciocane vorbele popii: Cum îți spuneam tinere... nu vom putea îndrepta nimic în țara asta, fără cinste..... și acum mai mult ca ori când.... cinstea înainte de toate....

Se înnoptase deabinele când am ajuns la hanul din capătul satului, s'aprinseră luminile pe la casele sătenilor, vitele se ogoiseră iar la pușurile cu cumpănă dădeau năvală fete și neveste de cofe și urcioare. Câte-un flăcău la câte-o poartă uitase să se mai despartă de vre-o fată....

Hanul era tixit de oameni. Cum mă zări Dumitru hangiu, îmi ieși înainte și mă conduse într'o cameră cu miros de poamă pânguită și de busuioc.

Peste puțin intră la mine hangița, o femeie scundă, subțirică, cu mânecele suflecate, cu fața-i trecută și cu un zâmbet silii și veșnic, cu câșiva peri albi cari îi argintau tâmplele și mă pofti să iau cina. O întrebai dacă totdeauna-i lumea așa veselă aici în Pleșești, că hanul e plin de lume care se veseleşte. Îmi răspunse că tot satul așteaptă ziua de mâine cu nerăbdare fiindcă se judecă la oraș procesul dintre Avădanii Ion și Lisandru Airinii.

Imi povesti apoi că procesul ăsta-i vechi, că-l'au purtat și părinții împricinaților... Când am sfârșit cu masa nu se mai încheiase cu zarva din han, se făcuseră tabere, unii lineau cu Avădanii, alții cu Lisandru, se făceau rămășaguri cu privire la câștigarea procesului; veniseră și primarul cu notarul, se imbiau și ei cu paharele având o atitudine șireată, bând de pe la toți și șopbind unora la ureche că dreptatea-i de partea unuia din împricinați, iar altora că-i de partea celui-lalt. Târziu după miezul nopții sosi jandarmul ca să scoată la streajă pe cei de rând, care înșepeniseră par'că pe scaunele lungi și soioase ale hangiuului.

A doua zi am cutreerat satele din apropiere cercetând pământurile de islaz, treabă pentru care fusesem trimis în acele părți. Spre seară m'am întors la hanul lui Dumitru. Înăuntru lumea albă, tot satul par'că se strânsese la sobor. În mijloc zării un om, cu ochii roșii, cu părul vâlvoi, fără haină, într'o atitudine necuviincioasă, vorbea nu știu ce, mai mult mozolea cuvintele, având grija să scuipe printre dinți aproape după fiecare vorbă.

Întrebai cine este și-mi răspunseră câțiva ce stăteau în pragul hanului că-i Lisandru Airinii, a câștigat un proces vechi pe care l'a avut cu Ion Avădanii.

Mi-adusei aminte că-l văzusem cu o zi înainte la preot și nepulând să cred că țaranul acela sfios, cu rușine de oameni și frică de Dumnezeu, înfâlnit alaltăeri poate ajunge otrăvit de beție, fiară în toată puterea cuvântului, îmi făcui cruce.

De și strein de viața Pleșeștilor, de necazurile și bucuriile lor, nu știu cum dar se născu în mine o milă pentru omul care pierduse procesul, pentru Ion Avădini, pe care-l văzusem frământându-și stângaci în mâini căciula mișoasă de oae, care mă întreba lăinuit și cu teamă că dacă având el acte vechi pe pământul ce l'a stăpânit și tata-su mai poate fi scos depe el, și mă cuprinsese ură pentru omul care cine știe prin ce laină câștigase și acuma se bălăcărea în basamacul lui Dumitru hangiu. Apoi, oamenii aceia mulți, cu sfârloagele după ei, unii sdrențuroși și aproape goi, murdari; oameni de clacă ai puținora cu stare, oameni par'că vrășmași lor înși-le, mă făcură să mă înfior de ciocnirea atâtor gânduri și răscolirea atâtor simțiri.....

Sus de tot în dealul păduros al Pleșeștilor, unde vânturile din lumea mare se macină și se luptă ca niște balauri, acolo sus de unde a Vădanii își făcea adesea ori ochii roală ca să-și mângâie cu privirile pământul lui, licărea în negura nopții un foc care aci își ridică vâlvățile luminoase, aci și le cobora... Într'un târziu se stinse. Lângă cenușa lui fierbinte, se svârcolește un om cu ochii învăpăiați de ură, cu mințile împrăștiate, căulând să despice cu privirea în negura nopții, slogul, care pornește de sus din Culmea Bradului până jos în apa Brumarului și de acolo peste livezile cu pruni din dosul Biserici până în poenile cu fân.

— Nu, n'am să-l las cât oi fi viu să-mi calce pădurea.... pământul ăsta pe care l'a stăpânit și muncit și tata-l tatii să-l las eu de izbeliște în mâna hoțului... Să-mi spargă el din sloguri să-mi cosească din fân?... Nu. Asta nu se întâmplă. Am să mă răped la secure. Am s'o apuc bine de toporâște și am să lovesc.....

Pe ulițele pustii ale Pleșeștilor, nu e șipenie de om, doar vântul șueră suflând în porumbiști, în pomii cu rod de toamnă ori în porșoarele cu otavă din dosul casei lui Lisandru Airinii, unde lumea bea ca la nuntă și cheful se nțărește mereu.

Da de ce s'o fi încurcat avucatu, își zicea în mintea-i aiurită Ion Avădaniei. De ce la judecată l'a întreprins judecătorul ăl mare de două ori?.. Cum și de ce a pierdut el procesul, că are zapis vechiu și toată lumea bună îi spunea că el are dreptate! Și credința asta îl stăpânește de moarte, credința că dreptatea aceea e, care se sbate în creierul și inima lui, care fierbe și lășnește în sângele lui, că dreptatea nu este și nu poate fi aceea pe care a grăit-o președintele la tribunal în două cuvinte... Cum, numai din două cuvinte să-și piardă el arătura de primăvară, culesul de toamnă... Din două vorbe să-și piardă el pământul? Să vadă el la primăvară plugurile lui Lisandru pe pământul lui, să-l vadă cum îi sapă pomii, cum îi curăță pădurea și cum îi cosește fânul? Pământul ăsta trudit de neamul Vădăneștilor atâta vreme! În fiecare fir de iarbă, în fiecare frunză bate sufletul lui Trifu Avădaniei și al Mariei.

Încercă să așipească, dar deodată văzu slogurile sparte, pădurea tăiată, porumbul strâns, poenile coșite de Airinii. Sări ca o fiară, se frecă la ochi, își deschise cămașa la gât, luă securea de sub căpătâi și o lipi cu latul fierului pe piept, în dreptul inimii, unde simțea că-l arde tare. Fierul rece făcu să-l străbată prin tot trupul un fior rece. Cu ochii mari, cu capul în piept cu un cal de povară, asculta loviturile inimii în fierul lat și rece.

Popa-i un mincinos, oamenii din sat răi și prădalnici, biserica o casă cu icoane seci și judecătorii dela oraș care nici nu știu unde e pământul, cât e de mare, cine l-a stăpânit și muncit până acum, sunt niște netrebnici,—gândi el,— și ridicând securea de pe piept o apropie de buze, își făcu semnul crucii, o sărută apăsător, o dată, de două ori, de mai multe ori...

Din clipa aceea uită de oameni.

În mintea lui stăpâneau numai vorbele tatălui în clipa morții: Ioane, copilul tăii, să nu te lași să-ți vâjmașii.

Se luminează de ziuă. Lumina pătrunde în sat, iar depe albia Brumarului se ridică ceață de toamnă rece și deasă.

Ion a Vădaniei ieși în tinda casei și se uită țintă în sus pe locul de unde se cereseră acum câteva săptămâni secara. Vede el bine ori nu? Parcă's oamenii cu plugul pe pământul lui?... Da, Lisandru Airinii cu muerea, da, boii lui... Și cât ai clipi, aruncă securea pe mână și plecă să-i ceară socoteală.

— Oprește boii Lisandre!

Dar n'auzi nimeni. Fierul plugului trăgea brazdă adâncă și Ion par'că-l simțea cum intră în creier și 'n inimă.

— Mă Lisandre mă, oprește boii și mai așteaptă nu te pripi, că mai sunt locuri de judecată și acolo poate să câștig eu.

— Judecă-te cu cine vrei, eu am câștigat ieri, al meu îi pământul.

Atunci Ion se așeză în fața boilor și ridică securea:

— Opriți ori dau!

Apoi deodată se pomeni piept în piept cu Lisandru. Se smuciră, se loviri cu pumnii. Lisandru se repezi și smulse restul de fier dela jug și când să dea cu el, Avădaniei ridică săcurea cu amândouă mâinile și o izbi hăcăind cu sete drept în moalele capului și intră ca și cum ar fi dat într'un dovleac, până 'n muche.

— Na, satură-te de pământ, câine!

S'a dus apoi singur la jandarmi, a mărturisit tot. L'au arestat, l'au judecat și condamnat și l'au trimis la ocnă. Nevasta și trei copii au rămas acasă, au vândut tot ce mai aveau—vaca cu lapte, boul din bățătură și-a dus la oraș toate țesăturile și vigurile de pânză—că doar vor putea scăpa pe Ion dela ocnă, dar zadarnic, au rămas și ei să trăiască din mila satului.

Și vremea trece pe neșimșite fără să dea socotéală. De când Ion Avădanii era la ocnă în Pleșești se schimbaseră multe. Pe Dumitru Hangiul îl împușcaseră unii într'o ceartă iscată în han. Copiii lui Ion se făcuseră mari, iar nevasta-i murise în spital de o boală grea. Părintele Safirim ajunsese domn mare, s'alesese deputat și de biserică vedea mai mult cântărețul. Copiii lui Lisandru munceau pământul cu pricina și-i luau roadele.

La ocnă Ion Avădanii din Pleșești se făcuse iubit de toți prin purtarea lui, numai primăvara când vedea plugurile pe coastele dealurilor din împrejurimi, era trist și plângea mereu ca un copil.

A răsărit însă odată și în ocnă soarele și Ion a fost grațiat de pedeapsa ce avea să mai facă și pus în libertate. Când s'a pomenit afară în drum, a în-genunchiat și a sărulat pământul. A ajuns în Pleșești; dar zadarnic, nu mai erau Pleșeștii de altă dată. Era ca un strein, lumea se ferea de el; iar copiii fugeau când îl vedeau și-i strigau în urmă: Ocnășu!.... Ocnășu!.... Ocnășu satului, și svârleau cu pietre după el.

Ajunsesse umbra pământului de inima rea și ciudă, dela o vreme par'că se smintise. Umbla cu zapisurile lui vechi într'un săcui de dimie și ori unde întâlnea un trecător cunoscut ori necunoscut, din sat ori de aiurea, îl oprea în mijlocul drumului, scotea hârtiile vechi și soioase și-l îmbia să le citească, să vadă nu scrie acolo că pământul i-al lui, și omul n'apuca bine să debetească hârtiile că Ion îi zicea: Vezi nu mi-a dat nimeni dreptate și-am avut-o. Vezi, nu-i așa că pământul i-al meu?

În ziua de Buna-Vestire se primeni, își luă săculețul cu zapisurile și plecă de noapte la biserică, se rugă mult și aprinse o lumânare în prăznicar, înaintea icoanei Mântuitorului. Plecă apoi și sui încet pe apa Brumarului până sus de tot în dealul păduros al Pleșeștilor, în poiana din culmea Bradului. Scoase cremenea și amnarul, scăpără și dete foc la o mână de surcele, adună apoi găteje și uscături, făcu un foc mare, scoase hârtiile vechi din săculețul de dimie vărgată, le aruncă în foc, și se uită lung la ele până ce le mistui văpaia.

Se sculă apoi, se sui în fagul al mare dela marginea poenii, măsură lung cu privirea toată pădurea, toate livezile și poenile, tot pământul lui de odinioară; apoi se uită peste sat, văzu casa lui și ograda, i se umeziră ochii și lacrimi sărate îi curgeau pe față și-i alunecau pe buze.... Desfăcu apoi cureaua opincii din piciorul drept, o legă zdravăn de craca de deasupra capului, îi făcu la celalt capăt un laț, își făcu semnul crucii, își vârî gâtul în ochiul morții și depărtă picioarele depe craca de sprijin. Simți apoi cum i se înroșesc ochii, cum limba se umflă și-i înfundă gâtul.....

IULIAN PREDESCU,

Sfârșit de Toamnă

Eu port în mine-o toamnă pe sfârșite
 Cu răscoliri de liniști care dor,
 Cu zile tremurând neliniștite
 În tânguirea frunzelor ce mor.

Ades când mă cobor în noaptea rece
 Și umblu în neștire ca un orb,
 Simt hohotind pustiul cum petrece
 Svârlind în neguri țipete de corb.

Târziu ca un bolnav de nervi—infrânt—
 În ochii ficși cu liniștea din urmă
 Ascult cum scârție tăcerea în vânt
 Și cum adâncul lumilor îl scurmă.

Dar vremea trece 'ncet nepăsătoare
 Si clipele îmi amintesc din sbor
 De-o viață 'n care n'a fost sărbătoare,
 De-avânt infrânt, de visuri care mor,

Eu port în mine-o toamnă pe sfârșite...
 Dar ochi-mi pironiți, scânteietori
 Hipnotic sorb din câmpuri viscolite.
 Triumful iernii 'ntr'un alaiu de ciori.

I. Vania.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INSEMĂRI

CĂRȚI

O carte de gânduri și poezie

Memoriale de V. Pârvan. *)

Sunt cărți mari pe cari nu le poți citi dintr'o răsuflare. Cărțile cari nu închid un epicism, produs al fantaziei, sau o creațiune de imaginație, cer, pentru a fi adâncite, concursul vremii și chibzuirea reculegerii prin reflexiune. Acestea sunt „cărțile de căpătâi“, cu slove fulgerătoare de lumină și cu adâncul senin al pietrii. Și în veșnica noastră alergare după idealul desfătării sufletești, cititori inșetați de lumea visurilor, poposim în dumbrăvi răcoroase de fermecătoare poezie epică sau, în smălțatele de culori, luminișuri ale poemelor de avânt liric.

*) Cult. Naț. 1923.

Când nu ne mai mulțumește imaginea, podoaba existenței, atunci ne ducem să înțelegem, să căutăm însăși taina ei. Dar viața, cu toate ascunzișurile sale, nu ni se arată pe suprafețele lucii, ci se încheagă în adâncuri misterioase. Acel care străpunge suprafața și discerne legăturile făurite în dedesupturi, numai acela o va cunoaște. Venim cu puteri uneori mai pline, alteori mai slabe și când ele nu ne ajung să descifrăm din cauzalitatea și rostul creațiunii, ne îndreptăm calea către cei mai bine hărăziți, ca să primim sugestii, puncte de plecare pentru marșul gândurilor noastre. Pentru orele de reflexiune, pentru stărnirea gândurilor, cartea D-lui V. Pârvan este un minunat tovarăș. Fiecare vorbă pe care o conține „este un deget misterios, ce atinge o fibră din creierul nostru ca o coardă de harfă și trezește astfel o notă în sufletul nostru sonor“ (A. France). Ecourile trezite în boltiturile psihice se prelungesc în depărtările mistice ale existenței noastre, sonorizând pacea sterilă.

* * *

D-l V. Pârvan prin acest gen este unic în literatura noastră. Răscolitorul pământului Scitiei mici, cel care a desgropat cu dragoste pătimașe de artist urmele civilizațiilor de la gurile Dunării, pornește din lumea greco-romană, ori de câte ori i se ivește prilejul, ca să tâlmăcească înțelesul atâtor neînțeleșuri. „Preotul cultului Romei“ când este provocat să vorbească, chiar despre lucruri mărunte, oficiază taina filosofiei bătrânilor zei și cântă imnuri apolinice pe cari le cioplește în literă de piatră. „Dies Violaris“ e cauzată, firește, de prăznuirea lui C. Erbiceanu; „In memoriam“, este scrisă pentru a pomeni pe D. Onciul; „Rosalia“ sunt cântece de biruință și de jale pentru cei ce au căzut în luptă; iar în „Parentalia“ se proslăvește împăratul Traian la 18 veacuri de la moarte. Dar gânditorul - poet numai ușor, în treacăt se oprește la subiect și se preocupă în deosebi cu dezvoltarea temei. În fiecare din aceste comunicări, făcute în anul sfatului academicianilor, tratează o problemă. Fără rigiditatea dogmatică supărătoare, fără chinga argumentărilor unui sistem. filosofează, în înțelesul liber al cuvântului, în înțeles elenic. Cum lui Socrate, după o întrebare a unui învățăcel i se prilejia de a-și mărturisi comoara sa de gânduri, în drum pe străzile Atenei, tot astfel d-sa luând o temă religioasă, politică sau istorică, plasticizează o întreagă filosofie cu adevărat eclectică.

E greu să ne ocupăm de toate subiectele. Aproape nu e cugetare să nu ne stărnească altele nenumărate și din ori care temă ar trebui să depănăm miriade de gânduri, să răspundem cu infinite rezonanțe. Însă, nu e cu putință să cuprinzi într'o recenzie, atâta cantitate de reflexiuni, fără a nu te face vinovat de superficialitate. Spre a nu cădea în păcatul unei discuții dezordonate, prea extinsă, ce nu ar atinge decât sumar unele chestiuni, ne mărginim la cercetarea mai de aproape a unei singure probleme, aceea a actului creațiunii artistice, tratată în „Laus Daedali“.

„Laus Vitae“ cuprinde „gânduri despre lume și viață la greco-romanii din Pontul stâng“. Învățățul care cunoaște civilizația de odinioară din aceste părți, ne înfățișează credința puternică în viață, aceiaș la Roma sau pe țărmurile Pontului Euxin. „Trăiți fericiți, vă învăț eu, că moartea pe toți ne așteaptă“, scriau până și pe stelele funerare. „Viața e totul“, moartea e cufundarea într'o mare distrugătoare, Deci: Slavă frumosului vieții pământești.

Aceleași gânduri explicative de mobilurile cari mână omenirea și rostogolesc

energiile, îl frământă pe cugetător și în bucata „Dies violeris“ sau „In memoriam“, dar cu mai multe aplicări la viața și activitatea academicianului dispărut, D. Onciul. Imnuri de mistic patriotism sunt cuprinse în cele două memoriale, intitulate „Rosalia“. Tovarășilor căzuți pe câmpul de durere și de biruință le înalță cântecul de „jertfă a laudei“; o compoziție care se împletește din armonie gravă și din melodii înrudite cu acele ale „Cântării României“.

Din „Parentalia“, ne mulțumim să cităm o pagină de poezie gravă, în ton solemn și atitudine biblică, este imnul de preamărire adresat Soarelui.

„Către tine, Părinte, se îndreaptă toate, toate trăesc prin tine, toate sunt frumoase prin tine. Copacii în pădure se întrec în înălțime, se saltă năvalnic spre tine, ca să nu rămâie în umbra celor bătrâni, voinici, fericiți, de ploaia de aur a razelor tale. Subțiri, delicate, drepte, ca lumânările înaintea iconostaselor, se ridică trupurile copacilor tineri. Ca niște copii doritori a vedea fața ta, ca niște fecioare doritoare a primi sărutarea pe buzele lor, așa se înalță coroana lor către lumina ta.

„Și copaci și ierburi îți aprind focuri de bucurie, de închinare : sunt florile lor; corolele lor ard, parfumul lor — urcă spre tine.

„Și noi oamenii, copiii tăi cei mai de pe urmă — în marea cea mare a făpturilor tale — noi cei mai plăpânzi, noi cei mai frumoși : trupul nostru-i tulpina, sufletul nostru e floarea, gândurile noastre-s parfumul, inima noastră-l oglinda, viața noastră e imnul—puterii, luminei, armoniei tale :

„Soare,

„Mărire ție !“.

Dar, dintre toate compozițiile academice, să alegem pe cea mai frumoasă, poate, și cea mai interesantă, la care să ne oprim ceva mai mult.

„Laus Daedali“, Tăcere, cuprinde, supt forma unei ușoare povestiri, întreaga problemă a creațiunii artistice. Săpătorul în piatră, Alegënor, este artistul frământat de chinurile procreațiunii operii de artă. E un cioplitor atenian care lucrează și din când în când lasă dalta să-și contemple blocul de piatră, să reflecteze la atâtea semne de întrebare ce i se pun neconținut :

„... ce zadarnică e încercarea noastră de a da întocmai ce crește la început fără formă în sufletul nostru : îndată ce vrem să împărtășim gândul în forme, acestea ne iau în stăpânirea lor, semnele lor ni se impun cu viața lor de străvechi canoane moarte și gândul nou e strivit în tipare vechi, pe cari doar rar de le poate el îndoi ori frânge după chipul lui dintru început“. A crezut un moment că poate vor fi fericiți poeții și cântăreți, dar și-a adus aminte de spusele unui prieten : „în clipa când cuvântul a sburat de pe buzele noastre, sufletul nostru se strânge amărît ca de o înșelare“. Și lui Alegënor, cioplitorul în piatră —după ce a reluat lucrul — i s'a năzărit o altă întrebare : de ce oamenii fac atâtea larmă prin operele lor, când pun așa de puțin din simțirea ce-i sbuciumă, în cece fac. Vieța ne ispitește să o turnăm în forme, altele, mai nouă, mai grăitoare ; dar încercarea noastră e zadarnică, materia nu ni se supune. Numai lucrurile mărunte, micile simțiri le putem exterioriza ; marile dureri sau bucurii rămân neexprimabile în forme concrete, materiale. Cât de înțelepte i se păreau acum vorbele iubitei sale Mynnó : „Mie mi-s dragi femeile cari tac, căci poți citi în sursul lor tot ce-ți cere inima : ele sunt ca fecioarele prea tinere, care n'au învățat încă limba iubirii : iubire li-i toată ființa, dar ele nu știu limpede, ce-i în sufletul

lor". Artistul mereu ațâțat de numeroasele nedumeriri, întrebându-se ce pune el din sufletul lui în cele lucrute și constatând că aproape nimic din vis, nu se poate materializa și chiar dacă s'ar încorpora, recapitulează tot vechile forme, ajunge la convingerea dureroasă că tăcerea e mai puternică decât cuvântul. Lumina interioară a sufletului va rămâne în veci de neîntrupat. „Chiar Tragicii, cari mai mult ca toți, caută să arate luptele sufletului, nu pun în opera lor decât mișcările de pe din afară ale ființei omenești". Din nou i se arată chinuitorul „de ce?" — Ar fi tot așa de necuviincios să arăți sufletul gol precum e să-ți desgolești trupul în public". De durere Alegenor ar fi vrut să-și zdrobească marmora ce începuse a o ciopli. Dar, socotind că nu va fi în stare să modeleze o alta, mai credincioasă mărturisitoare a gândului ce-l însuflețea, renunță. Numai judecata o putem comunica, lumina de simțire care se naște în adâncurile ființei eterice e de neîmpărtășit. Așa dar: „Vieța cea adevărată e tăcere, iar nu exprimare". Și atunci Alegenor înseninat se pleacă închinător prea puternicului zeu, Tăcerea. Dacă desnădăjduiți de a găsi forma, suntem obosiți și triști, singura mântuire ne-o aflăm în „Tăcere, zeul Necunoscut", căci ea „e moartea vieții și vieța morții". Numai cel atins de Tăcere e pregătit să spună *Cuvântul*; la ceilalți vorba e pleavă, la cel cufundat în Tăcere e mângăere, e ploaie secundatoare. „Și vieța însăși în întregul ei, e tot o luptă pentru tăcere — după zadarnicele rătăcirii ale copilării și tineretii pentru a putea vorbi". Tot astfel avântul liric e pregătit de nemărgenitul în puteri zeu al Tăcerii și tot el împărtășește pe poeții de drame. Visul minunat însă, țesut în sufletul nostru va rămâne pentru totdeauna neîmplinit în forme pământești. Atunci la ce bun toată truda, toată cazna, când ce e mai frumos în noi, niciodată nu va putea fi concretizat și oamenii nici odată nu-l vor înțelege? Artistul se luminează de adevărul: „Nu pentru oameni, pentru noi, pentru vieța noastră de creare a celor visate, trebuie să găsim formele cele nouă ale gândurilor noastre tainice". În minte li vine povestea stășietor de tristă a demiurgului artist Daidalos, care s'a sbuciumat o vieță întreagă de om să împietrească visiunea măreață a Afroditei. A înțeles Alegenor că intruchipare desăvârșită a visului nu e, pentru că nici visul n'a trăit în deajuns și astfel umbrele de vis vor naște umbre de piatră. Lumina lui Helios împlinește ceea ce noi lăsăm nesfârșit și „Tăcerea așteptării luminii" este „așteptarea vieții".

Este una dintre chestiunile de estetică mult desbătută de filosofi dealungul vremurilor: întrucât internul poate deveni extern, întrucât intuiția se poate traduce în expresie fizică. Geneza operei de artă, „bucuria de a te simți creator", fantoma sufletească care va deveni ființă pipăită de simțuri și va fi o existență psihofizică, acestea au preocupat pe esteticianii dela Aristotel și până la Croce. Bergson vorbind despre același lucru, arată că deși transformarea ideatei în concret material e chinuitoare, totuși procesul psihic este înălțător. Dar, poate n'ar fi cu putință, dacă materia însăși n'ar fi în acelaș timp și imbold și piedecă.

„Idea care e numai idee, opera de artă care se află numai în stadiul de „concepție, poemul ce e numai un vis, nu costă încă sfortare: ceea ce cere un efort, e realizarea materială a poemului în vorbe, a concepției artistice în statue ori pe pânză".

Sfortarea însă în sine ori cât de grea, e mai prețioasă pentru artist decât însuși rezultatul său, opera de artă, fiindcă datorită acestui act artistul smulge dintr'insul tot ce răsărise și înflorise, și mai mult: se înalță de-asupra sa. Firește

— Bergson nu ne-o spune — dar noi întrezărim, că în acest act, nu tot din ce a constituit visul s'a putut construi în materia aspră și brutală — ceva din misterul fantasmei se pierde în energia materială. Totuși, poate tocmai acest fapt contribuie să dea naștere unei atmosfere de misticism, la nedefinitul căruia noi contemplorii operei de artă îi dăm completarea, adecvată sufletului nostru, o definire și definitivare corespunzătoare tezaurului propriu fiecăruia, de percepții și noțiuni. De aici atâtea ediții psihice ale operei câți contemplatori au existat.

Chiar pentru cei cari sunt definitiv lămurii asupra acestor puncte, tratarea în stil poetic a problemei, așa cum o face d-l Pârvan este atrăgătoare, desfătătoare. Iar, pentru cei cari pentru prima dată iau cunoștință, e fără îndoială instructivă, și de bună seamă mai accesibilă decât în greul, geometricul limbaj al filosofilor profesioniști

Căștigul lectorului nu stă însă numai în achiziționarea de idei. Prin subiectivismul meditativ al autorului, prin stilul său sacerdotal și grav, prin cugetarea înspicată de poezie, te aromește un farmec rar, care înalță și place.

Literatura d-lui V. Pârvan e literatură de idei — cu atât mai prețioasă astăzi când senzația este centrul de atracție al celor mai mulți scriitori.

* * *

ȚĂRĂNISMUL:

Un suflet și o poliică (1924).

C. Rădulescu-Motru.

După război, țărănimea a fost chemată la o nouă viață. Dar momelile politicienilor sunt numeroase. Rezultatul noii stări va depinde de felul cum va ști țărănul să se comporte. Dacă se va lăsa dus de puhoiul de vorbe al politicienilor necinstiți, pagina aceasta a istoriei va fi o plagă asemănătoare cu fanariotismul, ciocoismul, etc. „De aceea mișcarea țărănistă trebuie pe deplin lămurită, înainte de a fi combătută sau împărțită: lămurită fără ură și părtinire“.

Animat de aceste gânduri filosoful Rădulescu-Motru cercetează problema, din unghiul ei sociologic. Într-o seamă de articole, publicate în 1923 și acum unitar publicate în broșură. (Cult. Naț. Colecția actualității).

Cu competența sa recunoscută, cu dragostea care-l adâncește în sufletul țărănilor — în special cei olteni, din mijlocul cărora s'a ridicat — d-l R. M. studiază chestiunea, în 3 capitole metodic documentate: I. Psihologia și religia țărănilor, II. Țăranii și partidele politice III. Intelectualii și țărănimea.

Psihologia țărănilor e necunoscută de orășean. Și unii și alții se găsesc „reciproc omogeni“, fiindcă eul țărănilor și acel al orășeanului s'au cristalizat în împrejurări deosebite. Pe țărăn nu l-a impresionat decât producția naturală, pe orășean „circulația bunurilor în mâinile oamenilor“. Chipuri deosebite de a privi viața. Dar, diferențierile sufletești ale țărănilor n'au fost observate, fiindcă au fost cercetate de scriitori cari au mentalitate orășenească.

Cu toți țărănilor lumii, țărănilor români are de comun primitivismul, care îl apropie de copil și animal. Cel român aparține civilizației mediteraneice și se diferențiază de ceilalți prin iubirea de natură — fără sentimentul estetic — dozată nu

mai de unul practic—îi e dragă natura fiindcă e rodnică. Dar „natura e rodnică, fiindcă vrea ea să fie, nu fiindcă este constrânsă de mâna omenească“. Un alt sprijin și-l găsește în puterea lui Dumnezeu și în „misticismul cald al personalizării naturii“. În legătură cu fecunditatea naturii el pune norocul său. Țăranul român este prea tolerant și într'un democratism viclean el ar fi păgubit, din pricina credulității și îngăduinții sale, lăsându-se exploatat, înșelat.

Unii i-au contestat țăranului creștinismul. Dar orășenii și aici îl judecă după propria lor măsură. Țăranul e conservator și are simțul tradiției. Are cultul strămoșilor, cari sunt depozitari ai cuvântului lui D-zeu. Nenorocirea stă în faptul că tradiționalismul său ortodox are de luptat cu o politică antitradiționalistă, dusă de evrei și chiar de consăngenii săi. Are însă o armă puternică: „*urăște profund când împrejurările îi răscolesc tradițiile religioase ale sufletului*“. În vremurile de astăzi el are de luptat cu cei cari vor să despartă tradiția religioasă de tradiția naționalistă“.

Departé de a crede că actuala organizare a partidului țărănist ar reprezenta țărănimea noastră, d-sa socotește că aceste înjghebări nu sunt decât începutul. „Partidul țărănesc va veni când țăranul va avea conștiința lămurită a idealului ce are de îndeplinit. *Un suflet și o politică*.“

E criticată tangențial atitudinea partidului țărănist de a alimenta setea de pământ a oamenilor, sete care duce la ațâțarea poftelor și la vijelii sociale. Altceva trebuie făcut. „cunoașterea de sine a țăranilor“.

Dar la noi demagogii începând cu entuziaștii anului 1884, — pe cari îi absolvim de vină gravă — au înălțat baloanele colorate, de moși, cele două cuvinte, lipsite de înțeles pentru massă: „Libertate“ și „democrație“. — „Țăranul român n'a intrat încă în drepturile înscrise în Constituție și „Cel mai mare revoluționar în țara românească, ar fi acela care ar aplica în mod cinstit Constituția. Până acum n'a fost nimeni“.

La noi toate stratele sociale, afară de țăran, se joacă „de-a democrația“. Toate partidele la noi au fost făcute de boieri. Până astăzi sufletul țărănesc n'a fost arătat așa cum este: *religios tradiționalist, conservator*, ci a fost calificat după denumirile, nepotrivite: democrat și liberal.

Țăranul a fost un factor pasiv, a servit celelalte clase sociale. Când va lua parte efectiv la conducere, va suprima minciuna politică de până acum. Politica de azi e a orășenilor, făcută în numele țăranilor. Ea n'a existat înainte de Cuza. De atunci a luat naștere și se perpetuiază până în zilele noastre.

Politica pe care o va înțelege țăranul va fi durabilă și îl va îndruma spre politica conservatoare.

„Mare voievod! Avem o singură nădejde. Va hărăzi poate Dumnezeu țărănilor conștiința tradiției, ca să înceapă ei politica ce ne trebuie.

În programele țărănești de până acum se vedește preocuparea pentru organizarea celor ce vor governa, în numele lor, nu interesele clasei lor. Organizarea țărănimei își va revendica intelectualii cari se desprind dela sânul ei și se duc să servească orașele, neglijind cu desăvârșire satele.

Țăranul vrea pământ, pentru că n'a fost deslușit că mai are și alte cariere de exploatat pentru a trăi. Ținut în besnă el a lăsat pe seama streinilor tehnica civilizației moderne. „Țărănimea cunoaște pe cărturar din tradiția școlii și a bisericii, și numai de curând pe ideologii politici“. — Intelectualii iubitori cu adevă-

rat ai țărâniei trebuie să se apropie sincer de ea și să-și primenească rândurile din masa ei, „căci altminteri sunt amenințați să rămână o simplă valoare decorativă în propria lor țară“.

D-l R. M. urmărește prin articolele acestea să pornească discuția în jurul unei probleme de însemnătate capitală și astfel să se risipească ceața falsei emoțiuni a țărănismului, luând naștere adevărata sa manifestare: politica țărănilor înșiși, nu a procuriștilor lor, avocați, medici și profesori, cu toți surtucarii orașului.

D-l R. M. intrând printre colaboratorii revistei noastre a făgăduit continuarea acestei discuții de seamă, într'o serie de articole pe cari le așteptăm cu mult interes.

Const. D. Ionescu.

REVISTE

Românești

„CUGETUL ROMÂNESC“

Din vina publicului cititor, poate și a noastră, cari deschidem bisericute când cititorii formați ne lipsesc, tânjesc și mor organele de cultură, prin publicistică. Revistele, la noi, se înghebează prin sămburele de ideal care adună câteva pene—afară de cazul când se valorifică ambiția unuia singur. Independent de mijloace materiale, independent de masa sprijinitoare, revista trăește astfel până când se cheltuește avântul odată cu suportul financiar. Atunci până la cea din urmă expirație, apar fazele bolnăvicioase, simptomele definitivei sucombări.

Durerea acestei lente dispariții o încercăm asistând la sbuciumul „*Cugetului românesc*“. După apariția numărului 1, din Ianuarie crt., au trecut opt luni, ca să iasă în August, (aici în Severin, l-am primit la 8) un voluminos număr triplu, rânduit ca pomana pentru răposați, pe Aprilie—Iunie. Prin urmare nici o satisfacție dată abonaților pentru lunile Februarie și Martie. Iar din Iunie—adică pe Iulie și August—vacanță până la Septembrie Conducătorii înșiși înțeleg că aceasta nu înseamnă periodicitate și noi, la rândul nostru, le apreciem efortul, dar facem dureroasa constatare, fără să accentuăm o capitală incriminare.

* * *

Materialul îngrămădit în cele 175 de pagini este—după imitația pe care o facem de la un rând de vreme străinătății,—eclectic. Se remarcă o înclinare pronunțată în spre teza modernismului. În producția de versuri numerele de față grupează pe d-l Lucian Blaga—tot așa cum îl cunoaștem,—pe d-nii V. Voiculescu, G. Bacovia, A. Cotruș, Perpessicius, I. Valerian, și I. Pillat. Unele, lucruri ușurele; altele, versuri corecte și simțite. Cu deosebire se distinge d-l I. Barbu în ticluirea de versuri amatoare de rimă:

„Cu ochii în jumătate (cu ochi ce'ndeamnă hai!)

„Priveai la omul oacheș venit din Valahai.

(Convertire—Unei femei din fiord).

Apoi, tot D-sa, confecționează imagini din mărfurile magazinelor de manufactură și galanterie:

„Cu ochii în jumătate, căci nu țineai să-l măsurî,

„*Intâia mea cucoană de voaluri și mătăsuri!*”

Are încă și un vocabular poetic de toată isprava

„Că eu visez .. cum pruncul flămând la sân, la maică.

„Din carnea ta curată și albă de *nemțoaică*

sau încâlcit și vulgar :

„Si m'ai făcut cu-un lucru de preț mai știutor :

„*Că dacă sunt nu una, femeie și muiere*”

D-l VI. Streinu, migăindu-și stihurile: „Arabescuri inutile” uită că imaginația — în poezia lirică — e un factor subordonat simțirii, merită doar să producă imagini, nu să desechilibreze și să stingă sentimentul. Când îi dai frâu, ca d-sa, te trădează. În versurile acestea poetul cântă o brătară care :

„Rezumă'n forma-i rotunzimi de nud

„E glesnă, coapsă, umăr, sânul crud

Si apoi urmează expoziția fenomenalei viziuni :

„Si sufletu-mi se răsucește'n el

„Ca și Saturn în albul său inel”

Chiar în aceste versuri imaginația a trecut limitele îngăduite: se disproporționează însă haotic în ultimele:

„Si când gândesc că-ar vrea-o lumea toată

„Hipérbolic, brățara crește lin

„Si globului orbita îi dilată

„Din micul ei capriciu feminin”

Dacă ar fi numai miniaturism, tot s'ar justifica arabescurile inutile; dar, așa cum crește—ca o bășică de săpun, (imaginea noastră e cam libertină)—e un produs de febră anormal, colosal și dezorganizat. Ca pe ecran: dintr'un ou de găză naște un mastodont terțiar.....

Notări svăpăiate de grabnice impresiuni semnează d-nii D. Botez și I. R. Șirianu.

Literatura (proza), originală, românească, lipsește cu desăvârșire. Nici o navelă. Interesează bogata informație din *Cronici*. Uneori însă sunt scrise superficial și în pripă, ca reclamele volumelor nouă din „Buletinul cărții”.

Orientări folositoare cu privire la literatura germană—cea contemporană — publică d-l I. Sân-Giorgiu, vorbind despre Stefan George, iar d-l O. W. Cisek, despre Reiner Maria Rilke, din care traduce împreună cu d-nul I. Pillat „Cântecul vieții și al morții Stegarului Cristoph Rilke”. Din literatura rusă D-l G. M. Ivanov tălmăcește „Visurile lui Ciang” de Ioan Bunin, asupra căruia dă și câteva relații. De literatura engleză se îngrijește D-l Dragoș Protopopescu în recenzia revistelor și în articolul „Platonism în literatura engleză”. Cu lectura publicațiilor ungurești, s'a însărcinat d-l I. R. Șirianu.

Cum vedem un vast bazar informatoriu, dar nevertebrat de o idee conducătoare, fiindcă eclecticismul nu se poate socoti ca atare. Totuși se pare că există o preocupare mai constantă: aceia pentru modernism—cel puțin în poezie.

Oricum ar fi, tot ar aduce un serviciu, cel informatoriu, dacă ar apare regulat, nu după ce s'au trezit știrile și am citit cărțile.

I. Cetină.

GRAFICA ROMÂNĂ.

— CRAIOVA —

Afară de răsfețe încercări și afară de ceea ce ne-au dat în cele bisericesti, întâele noastre tiparnițe, când acestea aveau norocul să aibe Xilografi îndemânatici, fără îndoială arta grafică în scrisul românesc nu și-a avut mai nici o însemnătate: De aceea nu putem privi decât cu mult drag și încredere încercarea revistei „Grafica Română” de a călăuzi scrisul românesc din punct de vedere estetic tipografic spre cărările artei.

Articole pline de interes, privitoare la amănunte din trecutul tiparului românesc și la diferitele influențe streine asupra lui, semnează d-l V. Molin.

M. G.

Streine

LES NOUVELLES LITTÉRAIRES

N. 87 din 1924.

Ni se aduce prin condeiul D-lui Benjamin Cremieux câteva puncte din programul artistic al cunoscutului scriitor Luigi Chiarelli. Din producția sa dramatică s'a tradus și la noi grotesca „Masca și obrazul”.

Cu alt prilej, am vorbit, aici, despre Pirandello, cealaltă noutate din literatura dramatică italiană contemporană. Amândouă personalitățile au de comun, inovația pe care au adus-o literaturii dramatice italiene, sustrăgând-o verismului și influenței nefaste pe care o suferia din partea teatrului boulevardier parizian. Ii mai apropie apoi și circumstanțele care i-a dus la glorie, atât de răsunătoare, înăuntrul țării lor și în toată Europa.

„Masca și obrazul” scrisă în 1914, a încercat zadarnic timp de trei ani să se răsfețe la lumina rampei. Saisprezece directori de teatru au refuzat-o pentru că tema era prea îndrăzneată: se atacă vechea comedie convențională, căzută în plătitudine, emfatică și retorică. Singur d-l Mac Dermotte, de la teatrul Everyman, din Londra, a avut curajul să i-o joace. Astăzi, când e tradusă în toate limbile și când e pusă în scenă până și în Australia sau în Sudul African, 14, din cei 16 Directori, i-o cer să o reprezinte.

Intr'adevăr, Luigi Chiarelli este, ca și Pirandello, îndrăzneț în ideile pe care le plăsmuește teatrul său. E convins că vechile șabloane nu mai merg și că interpretarea vieții în artă trebuie să fie alta.

„Conceptiile realității și ficțiunii, logicei și absurdului, finitului și infinitului, s'au învălmășit. Omul și lumea sunt considerați nu numai ca o creațiune a gândirii noastre, ceea ce n'ar fi absolut nou, dar ca o parte ce se integrează în unitatea universală și ca o totalitate de nenumărate unități; fiecare este constituită din conflicte atribuite jocului elementelor contradictorii. De aceea autorul grotescei „Masca și obrazul” nu recunoaște „caracterele” din teatrul vechiu. Comedia de altădată înfățișa personajii mânațe, fie de resortul instinctual, sentimental sau de idee; comedia nouă trebuie să intruchipeze gândire în mișcare, forme în acțiune într'o continuă transformare. Omul este o părțică din univers, amândouă e.

lemente nedefinite și nedefinitive. Sunt rezultatele infinitelor disonanțe care își păstrează integral natura.

Deși are admirație pentru Marcel Proust—și el un admirator al teatrului de durată—concepe totuș un teatru ce pivotează pe un dinamism exclusiv, singurul capabil să înfățișeze diferitele și multiplele aspecte ale personagiilor. Nu atribuie însemnătate decorului. Prea marea atenție ce i se dă e păgubitoare chiar, fiindcă punerea în scenă nu e decât un element complementar. Operele de seamă n'au nevoie de decor, care e aproape implicit în creațiune. Astăzi lucrările dubioase își suplinesc slăbiciunile prin decor. Marii artiști: Aristofan, Molière, Goldoni, Shakespeare „posedă întregul joc al valorilor: volum, dimensiune, ritm, culoare”. Orice li s'ar adăoga în plus este o nedreptate și o profanare.

Am crezut necesară această expunere succintă a noilor proiecte de doctrină dramatică și teatrală, cari caută să-și facă loc prin Luigi Chiarelli, fiindcă nu sunt înlănțuite numai de personalitatea sa, nu se leagă numai de mișcarea artistică italiană, ci răsfrâng ecouri și dincolo de coroana alpină, peste Canalul Mânecei și Atlantic, până în continentul negru și cel australian.

În toamna aceasta chiar—prin urmare suntem în perfectă actualitate—London va gusta alte două comedii: „Moartea amantilor” și „Focul de artificii”.

Ne oprim de la orice comentariu. Arta aceasta nouă e în formație și orice apreciere e prematură.

I. Cetină.

BCU CREVUE DES DEUX MONDES ry Cluj

(1 August 1924)

Numărul pe August al cunoscutei reviste franceze ne surprinde cu un extrem de interesant articol al lui *Victor Bérard* intitulat „Studii nouă asupra Odiseii”.

Chestiunea ne interesează și pe noi mai ales acum când d-l G Murnu ne-a dat o traducere, a cărei valoare n'a fost contestată de nimeni.

V. Bérard pune însă concluziuni menite să revoluționeze omerologia. Studiul său va servi ca prefață la traducerea franțuzească a „Odiseii”, pentru care a muncit 36 de ani, întrebuintând toate mijloacele de cercetare ale manuscriselor, papirusurilor, operelor auxiliare etc.

Adevărul nou, pe care-l aduce Bérard și pe care 20 de veacuri l-au ignorat, este acesta: producțiunile Omerice nu trebuiesc privite ca „poeme epice”, ci ca „opere de scenă”. Printre argumentele, pe care le-aduce pentru susținerea tezei, pe lângă vivacitatea dialogului și dramatismul acțiunii, remarcăm faptul că în marginea manuscriselor s'au găsit notate numele personagiilor și momentele de schimbare ale rolurilor. Omer—dacă a existat vreodată—apare deci ca un precursor al trinității dramatice: Sophocle, Euripide și Eschil, iar nu ca un autor de epopee în genul lui Virgil, Tasso etc.

Pentru traducere descoperirea acestui adevăr e de o însemnătate capitală. Prin el, opera capătă o nouă fizionomie, care poate fi—in acelaș timp—și mai apropiată de adevăr. Bérard anunță, printre altele, că în traducerea sa n'a admis diviziunea clasică a epopeii în 24 de cânturi, fiindcă repartiția aceasta a materia-

lului „Odiseii“ nu datează decât dela Alexandrini și prin urmare—e foarte probabil—ca mai înainte împărțirea să fi fost mai conformă cu logica.

Nu știm întrucât Bérard se va apropia de ediția cea mai vecne a „Odiseii“, în orice caz însă dacă concluziile lui vor fi verificate și de alții, opêrile omerice își vor schimba aspectul.

În acelaș studiu, autorul pune și problema genezii „Iliadii și Odiseii“, pe care o desleagă însă tot ipotetic.

Maurice Lippmann publică—in acest număr—extrase din jurnalul vieții lui Alexandru Dumas-fiul, despre care s'a scris mult în revistele franceze și streine cu prilejul sărbătoririi centenarului dela naștere. Fragmentele, bine alese, reușesc să ne prezinte pe Dumas ca pe un spirit ironist și mușcător.

Grija, pe care Francezii o au pentru ca scriitorii lor să fie cât mai bine cunoscuți, e demnă de imitat, mai ales că respectul, pe care-l au pentru ei, e ceva foarte rar în țara, în care un creier imbecil a conceput și realizat dărâmarea casei lui Eminescu.

Cronica „Literaturilor streine“ e subscisă de *Louis Gillet*, care vorbește despre o nouă piesă a lui Bernard Schaw: „Jeanne d'Arc“. Cu toate că scriitorul englez e cunoscut ca un zeflemist și prin urmare criticul francez cu drept cuvânt a putut să fie neliniștit, totuș Schaw a respectat figura eroinei, pe care—curios—numai scriitorii francezi au batjocorit-o. Voltaire și France au tratat-o cu dispreț și ură. În schimb Schiller a reabilitat-o în „Die Jungfrau von Orléans“.

Schaw a folosit-o ca mijloc pentru a adânci „problema inspirației“ și a da „o tragedie a geniului“.

Numărul revistei se completează printr'un articol în continuare al lui *Charles Mourou* dela Academia de științe asupra lui M. Barrès ca sprijinitor al cercetărilor științifice, o cronică literară subscisă de *A. Beaunier* și vorbind despre moralistul *Eugène Marsan* și obișnuita „Chronique de la quinzaine“ a lui *R. Pinon*.

NUOVA ANTOLOGIA

(Anul 59: 1 August 1924)

Jnteresanta revistă de literatură, știință și artă, care apare la Roma sub direcția lui Maggiorino Ferraris, aduce — în numărul acesta — un bogat material literar și științific.

Senatorul *Tommaso Tittoni* își publică discursul, pe care l-a ținut asupra lui *Stendhal* la Civitavecchia cu ocazia inaugurării unei plăci comemorative pentru romancierul francez, care în calitate de consul, a locuit în orașelul acesta de provincie 11 ani. Aflăm cu prilejul acesta noi amănunte din viața de scriitor a lui *Stendhal*. *Tittoni* enumără toate capetele de acuzație, ce s'au adus celui care a scris „*Rouge et noir*“. Sunt nu mai puțin de 8 argumente, prin cari se ținea la dărâmarea lui H. Beyle. Le cităm, fiindcă multe din ele sunt întrebunțate și astăzi cu acelaș succes ca și atunci. Pe actul de acuzare al lui *Stendhal* sta scris: a) manie de a distruge — scriitorul disprețuia pe Racine, Voltaire, Rousseau, Scott, Hugo etc. — b) imoralitate c) ridicola manie pentru pseudonime — Beyle făcuse uz de nu mai puțin de 62 pseudonime — d) infumurare e) incoherență f) plăgiat — n'a scăpat nici el bietul de această acuzare — g) mistificare a ade-

vărului, ceea ce-l apropie de Chateaubriand h) lipsă de afecțiune pentru familie.

Tittoni definește apoi pe Stendhal prin trei aspecte: caracteristice: a) romantismul b) cosmopolitismul și e) sentimentul de admirație pentru Italia. Scriitorul a iubit într-adevăr Italia și mai ales Milanul atât de mult, încât epigraful pe care și l-a dictat el însuși a fost acesta: „Arrigo Beyle milanese, visse, scrisse, amò.“

În acelaș număr, *Violante Sugliani* cinstește pe un alt admirator al Italiei, pe Al. Dumas bunul prieten al lui Garibaldi. Ambele articole sunt încălzite de recunoștința scriitorilor italieni pentru cei ce au iubit țara lui Dante. Si nu puțini au fost aceștia. Alături de cei doi amintiți mai sus, putem cita cu cinste pe Musset și George Sand.

Materialul poetic e dat de *Cosimo Giorgieri Contri*, care publică o serie de poeme intitulate „Foglie degli ultimi rami“.

Atmosfera poeziei lui Contri e apăsătoare și dureroasă.

Regretul pentru trecutul mort și îngropat în țintirimul sufletului te infioară. O tăcere religioasă se desprinde din cântecele, cari cad „tăcute și rare“ ca „frunzele de pe ultimile ramuri“. Emoția, pe care ți-o strecoară discret în suflet, are ceva din melancolia unui amurg, care se îneacă în foșnetul umbrelor serii. Nu putem să nu cităm pentru puterea de sugerare aceste versuri:

„Inimă, tu ce-ai iubit și nu mai iubești

„Mai poți tu dărui oare, mărgăritare ?

„De pe ultimile ramuri“

„Cad frunzele tăcute și rare“.

(„Frunzele ultimilor ramuri“)

Restul numărului e ocupat de un interesant articol de geografie economică al lui *Attilio Barela* despre „Bogățiile Australiei“, de al doilea act dintr'o comedie a lui *Tartufari* intitulată „Ultimile scrisori ale lui Jacopo Ortis“ și de bine susținutele „notizie letterarie“.

Cităm dintre acestea însemnările lui *Giovanni Bach* despre un scriitor norvegian absolut necunoscut la noi.

E vorba de *Andreas Haukland*, care e comparat cu Knut Hamsun, autorul lui „Pan“. Haukland e un tip reprezentativ al rasei sale. Născut în nordul Norvegiei, aproape de fiordurile oceanului înghețat, de „barbarul“ acesta nu s'a putut prinde nimic din mecanica cultură occidentală.

A rămas un primitiv, în sufletul căruia plutește însă acea nostalgie după spații necunoscute, acel dor de *Wanderung*, care-ți amintește odiseile de altădată ale Normanzilor.

Operele sale „Marea“ și „Marile păduri“ dovedesc și un viguros sentiment pentru natură. *Bach* crede că povestirile lui Haukland sunt „grandioase simfonii ale infinitului și singurătății“. Regretăm că nu putem gusta și în românește ceva din spontaneitatea realizată artistic a acestui norvegian, fericit tovarăș al unui Björnson sau Knut Hamsun.

Al. Dima.

ZIARE

TRIBUNA NOUĂ

— ARAD —

Călătorind prin ținuturile alipite ale României întregite și dorind să te încredințezi ce se citește în acele părți, nu-i nevoie să vizitezi biblioteci înțesate și frumos rânduite în săli spațioase și decele mai multe ori pustii, nu-i nevoie să încerci să vezi instituțiile culturale, ci fără prea multă osteneală te încredințezi observând chioșchiurile de ziare și reviste depe la gări ori din orașe.

Când acestea vor fi înțesate de *Blatt-uri*, *Hirlap-uri*, *Lapok-uri* și altele de soiul acestora, cum bunăoară ai să vezi în Lugoj, Arad și Timișoara, și numai pe ici pe colea câte un ziar ori o revistă românească, dosită prin câte un colțisor—și de multe ori și acestea din cele deochiate,—atunci vei clătina din cap și vei zice: Mai e mult până... departe.

De aceea, strădanii ca ceea a D-lui Ion Montani din Arad, care a luat sarcina redactării unui ziar ca *Tribuna Nouă*, din care se desprinde o atitudine cinstit și arzător românească și o stăruitoare hotărâre de a pune la locul lor pe toți aceia ce încă mai pun la îndoială crezul neamului românesc, merită toată lauda.

Ne place să credem că „*Tribuna Nouă*” va stărui mereu pe calea deschisă și va rămâne *Nouă*, neîntinată de socotelile mărunte și urite ale politicei de partid.

Drum bun!

M. GUȘIȚĂ

Datorii neîmplinite.

DACOROMANIA

Astăzi când bursa literară se impresionează de operațiile unor speculanți sentimentali, cari lucrează în creditul numelui lui Romain Rolland și proclamă pe Panait Istrati drept minunea minunilor, în această zarvă deșartă, trece aproape neobservată, fără sublinierile cuvenite, o operă științifică românească de înaltă valoare, *Dacoromania*.

Prin activitatea filologică de la Cluj, se fundează al treilea centru universitar pentru asemenea studii. Știința aceasta a trecut la noi prin perioade critice, pentru a se așeza pe baze temeinice datorită învățatului prof. Ovid Deusușianu. Înainte de război, D-sa era singura autoritate, cercetătorul de seamă care lucra cu aceiaș metodă sigură din monumentală „*Historie de la langue roumaine*”. Ceeace se făcea la Iași (sub direcția d-lor Philippide și Gorge Pascu) intra foarte adesea în conflict cu ce se înfăptuia pozitiv la București sau în Occidentul studiilor de romanistică. Streinătatea număra mai mulți cercetători pe domeniul acesta. Lucrările lui Meyer Lübke, Gustav Meyer și Weigand — și ale școalei lor — contrastau izbitor cu ce se producea la noi. Acum, se fondează prin înte-

meerea „Muzeului limbei române“ din Cluj o nouă oficină de muncă ciclopică în această direcție. De aceea despre Dacoromania, buletinul III (1923) al „Muzeului limbei române“ din Cluj avem datoria să stăruim pe larg. Ne impune seriozitatea operei și valul de energie luminată, desfășurată aci de un erudit, d-l Sextil Pușcariu, care e disciplinat de adevărata știință filologică a marilor laboratoare apusene.

O recenzie superficială ar păcătui față de belșugul de investigații nouă, publicate de nenumărații cercetători, adunați în jurul d-sale. Credem nimerit să ne ocupăm mai mult de această comoară a științei românești (de filologie, istorie literară și folklor), în numerele viitoare ale revistei noastre, reliefând ideile nouă precum și cele mai de seamă articole.

I. Cetină.

ADAM BOLCU.

De către D-l Sabin Evuțian, inspector școlar în circumscripția Timișoara, ni se descoperă unele încercări vecine cu literatura populară ale țaranului din Brad, Adam Bolcu, care este—după cum singur își zice,—un simplu „econom și scriitor popular“, în orășelul de la poalele Munților Apuseni.

Din comoara de basme și legende populare, din peregrinările lui dureroase cu armatele chesaro-crăești, de-alungul Europei sud-ostice, în războiul dintre anii 1916—1917 și din zilele mari ale închegării României din 1918, a povestit cecece a auzit și a însemnat cecece l-a mișcat.

Socotim, ca în numerele viitoare, ne vom achita și de această datorie; dacă n'a fost împlinită, nu este vina noastră ci a împrejurărilor.

„DATINA“

Primate la redacție :

CĂRȚI

Auram Iancu : Din publicațiile Casei Școalelor. București 1924.
La hotarul Dobrogean : Nuvele. Schițe : Ion Dongorozi. Craiova.
Almanahul Graficei Române : 1924. Craiova.
Ja-mă cu tine : Sfatul către celitorj : Bulet. 18. „Asociațiunea“ Sibiu.
Călcătul lui Achile : Piesă teatrală 3 acte : Bulet. 19 „Asociațiunea“ Sibiu.

REVISTE. ZIARE.

Tara Noastră : An. V. No. 24—34. Cluj. *Tribuna Nouă* : Politic național. Arad.
Cele trei Crișuri : An. V. No. 7. Oradea Mare. *Libertatea* : Foae pentru popor. — Orăștie.
Junimea literară . An. 13. No. 5—6 Cernăuți. *Gazeta Oficială* : Inspectoratul școlar
Arhivele Olteniei : An. III. No. 14. Craiova. regional. — Timișoara.
Transilvania : An. 55. No. 7. „Asociațiunea“ *Cultura Poporului* : Organ de cultură : Cluj.
Sibiu. *Renașterea* : Eparh. ortod. Rom. a Vadului,
Flamura : An. II. No. 7. Craiova. Clujului, etc.
Revista Moldovii : An. IV. No. 1. Botoșani. *Foaia Diecezană* : Eparhia ortod. Română
Myriobiblon : Din toponimia Olteniei a Caransebeșului.
No. 2—4. București.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Schițele-desenuri proprietatea „DATINEI“

Reproducerea oprită.

Manuscrisele se primesc numai prin poștă

Cele nepublicate nu se înapoiază.

Administrator :
D-R P. PLENICEANU

Redacția și administrația: Turnu-Severin

Strada Decebal 52 b.

*„Drag norodul meu
Ține datina străbună ca credința'n Dumnezeu
E nemernic cine o uită!”*

VLICU VODA.

